

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет сходознавства

Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота з філології на тему:

СТИЛІСТИЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИТАЙСЬКОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ПРОЗИ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ (на матеріалі романів Лю Цісіня)

Студента групи МПкит 52-19

факультету сходознавства

денної форми навчання

з освітньо-професійної програми

Галузевий переклад: китайська мова, англійська
мова

Спеціальності 035 Філологія

Бараненка Микити Васильовича

Науковий керівник:

д. філол. н., проф. Валігура О.Р.

Допущена до захисту

« ___ » _____ 2020 року

Завідувач кафедри

_____
(підпис) Любимова Ю. С.
(ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ТА СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КИТАЙСЬКОЇ НАУКОВО-ФАНТСТИЧНОЇ ПРОЗИ.....	7
1.1 Наукова-фантастика як об'єкт лінгвістичних досліджень	7
1.1.1 Наукова- фантастика як літературний жанр та її розвиток у Китаї.....	7
1.1.2 Літературні особливості жанру наукова-фантастика..	9
1.1.3 Переклад науково-фантастичної літератури.	12
1.2 Стилiстичні особливості китайської науково-фантастичної прози та їх відтворення при перекладі	15
1.3 Синтаксичні особливості китайської науково-фантастичної прози та їх відтворення при перекладі	22
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2	29
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ТА СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КИТАЙСЬКОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ПРОЗИ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ.....	29
2.1 Поняття та особливості перекладацького методу	29
2.2 Зіставний метод науково дослідження при виявленні стилістичних особливостей китайської науково-популярної прози	32
2.3 Типологічний метод наукового дослідження при виявленні синтаксичних особливостей китайської науково-популярної прози	36
Висновки до розділу 2	42

РОЗДІЛ 3	44
ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ТА СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КИТАЙСЬКОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ПРОЗИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ.....	44
3.1 Засоби відтворення стилістичних особливостей науково- фантастичного тексту	44
3.2 Засоби відтворення синтаксичних особливостей науково- фантастичного тексту	59
Висновки до розділу 3	67
ВИСНОВОК.....	69
摘要	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

На сьогодні є чимало трактувань щодо визначення терміну "переклад", але найпоширенішим з них вважається, що переклад – це процес відтворення мови оригіналу засобами мови перекладу зі збереженням єдності змісту і форми.

Наука та лінгвістика завжди йшли пліч-о-пліч як фундаментальні науки, і можна стверджувати, що без однієї не було б іншої. У зв'язку з науково-технічною революцією, бурхливим розвитком техніки та поширенням інформації виросло значення науково-популярної літератури та її перекладу.

З точки зору лінгвістики, науковий стиль характеризується насиченістю фактичним матеріалом, точним і стислим викладенням інформації. Цей стиль розрахований на логічне, а не емоційно-почуттєве сприйняття. Науково-популярному стилю властиві не тільки ознаки наукового стилю, але й особливості, притаманні публіцистичному й художньому стилям. Переважно це стосується використання в науково-фантастичних творах виразних мовних засобів (порівняння, фразеологізми, перифрази, метафори, влучні вислови, зіставлення тощо), а також синтаксичних особливостей речень. У науково-популярному стилі широко використовується пряма й непряма мова. Монологічні типи мовлення – розповідь і опис – також властиві цьому стилю. Науково-популярний стиль полегшує сприйняття наукового тексту. Виразні засоби надають йому певне емоційне забарвлення. Такі стилістичні та синтаксичні особливості текстів жанру зумовлюють певні складнощі при перекладі.

Тому у процесі перекладу науково-популярної літератури принциповим є збереження своєрідності оригіналу, і слід пам'ятати, що існує ризик повністю або частково втратити специфіку і структуру тексту оригіналу.

Актуальність дослідження полягає у визначенні загальних спрямувань лінгвістичних досліджень щодо виявлення та систематизації лексичних та стилістичних особливостей перекладу українською мовою китайських

науково-фантастичних текстів. Актуальність цього дослідження також зумовлена недостатньою кількістю сучасних вимог до цього виду перекладу, особливо коли мова йдеться про передачу не лише змісту оригіналу, а й про оптимальне відтворення стилістичних характеристик тексту.

Мета дослідження – виявити стилістичні та синтаксичні особливості у китайських науково-фантастичних творах та особливості їх відтворення в українських перекладах.

У відповідності з метою дослідження можна визначити такі **завдання**:

- систематизувати теоретичні засади дослідження стилістичних та синтаксичних особливостей китайських науково-фантастичних творів;
- виявити стилістичні та синтаксичні особливості китайських науково-фантастичних творів та явищ, що становлять найважливіші проблеми в українських перекладах;
- сформулювати методологічні засади дослідження стилістичних та синтаксичних особливостей китайських науково-фантастичних творів;
- схарактеризувати стилістичні та синтаксичні особливості науково-фантастичних творів, згідно з методологічних засад дослідження;
- визначити прийоми та способи відтворення стилістичних та синтаксичних особливостей науково-фантастичних творів у перекладі на українську мову.

Об'єкт дослідження – китайська науково-фантастична проза.

Предметом дослідження стали стилістичні та синтаксичні особливості китайської науково-фантастичної прози та їх відтворення в українському перекладі .

Матеріалом дослідження став перший роман трилогії за авторством Лю Цзісіня "Пам'ять про минуле Землі: Проблема трьох тіл" та його переклад на українську мову, виконаний Євгеном Широносом .

Методи дослідження – основною метою даного дослідження стала нагальна проблема виявлення стилістичних та синтаксичних особливостей у китайських науково-фантастичних творах, тому при дослідженні

використовувався загальнонаукові методи та власно лінгвістичні методи: *типологічний* метод для визначення синтаксичних і семантичних відмінностей між структурою китайської і української мов; метод *зіставного та порівняльного аналізу* для встановлення спільного й відмінного в морфологічній та стилістичній структурах української та китайської мов; метод *перекладацького аналізу* для визначення методів, стратегій та способів перекладацьких трансформацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у роботі уперше запропоновано комплексний підхід до *перекладацького аналізу* відповідно мети та завдань дослідження; уперше *визначено та проаналізовано* відмінності стилістичних та синтаксичних аспектів китайської мови у науково-фантастичному творі, а також *порівняно* ці аспекти в українському перекладі.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані в роботі результати несуть цінність для сучасного китайського перекладознавства, а саме до загальної теорії перекладу, та служить певним внеском до загальної теорії зіставного мовознавства. Результати дослідження можна використовувати при викладанні практичного курсу перекладу китайської мови, та при викладанні теоретичної граматики китайської та української мов.

Апробацію результатів дослідження здійснено на міжнародній студентській науково-практичній конференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови 2020 р.", за результатами якої було опубліковано тези доповіді "Стилістичні та синтаксичні особливості китайської науково-фантастичної прози та їх відтворення у перекладі (на матеріалі романів Лю Цзінья)".

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (76) та анотації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ТА СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КИТАЙСЬКОЇ НАУКОВО-ФАНТСТИЧНОЇ ПРОЗИ

1.1 Наукова-фантастика як об'єкт лінгвістичних досліджень

1.1.1 Наукова- фантастика як літературний жанр та її розвиток у Китаї. Усі напрямки літератури, що описують надприродне, розкривають фантастичні теми і сюжети, чи містять певні фантастичні елементи можна віднести до фантастичної літератури. Розглядаючи наукову фантастику (далі НФ) як жанр, то можна стверджувати, що в його основі лежить співвідношення і поєднання наукового та художнього стилів. Досить часто, при вживанні терміну "фантастика", мається на увазі саме наукова фантастика. Але єдиного визначення наукової фантастики не існує з причини різних підходів до її розуміння. Часто НФ розуміється як "раціональні пояснення небувалого". Ці пояснення виступають і як метод художньої творчості, і як художній прийом (Ковтун, 2007, с.7). У науково-фантастичних творах зображені принципово можливі речі в рамках сучасної науки, засновані на теоріях або припущеннях. Хоча у багатьох творах і використовуються обґрунтовані та реальні факти, але вони часто суперечать законам сучасних наук.

Наукова-фантастика посідає помітне місце в сучасному літературно-художньому світі. Її популярність у сфері літератури почалася у другій половині ХХ століття, що залучило цілу низку талановитих письменників, чия творчість завоювала широке визнання читачів. Цей новий для того часу жанр певною мірою потіснив "класичну літературу" і поставив на порядок денний питання про роль і призначення мистецтва, про природу естетичних цінностей і про ієрархічні відношення "масової літератури" (Чернышева, 1985, с. 44).

Розглядаючи розвиток жанру наукова фантастика в Китаї слід зауважити, що у багатовікової нації було багато творів з фантастичним підтекстом: починаючи з філософських трактатів Чжуан-цзи, а саме притчі "Метелик Чжоу Чжуан". В притчі герою наснилося, що він метелик, і прокинувшись метеликом він не розуміє, людина він чи метелик. Ще одним яскравим прикладом фантастичного твору можна вважати роман "Подорож на Захід", герой якого цар мавп Сунь Укун вирушає у подорож для пошуку сакральної істини життя. Але здебільшого фантастика стародавнього Китаю носила політичний характер, де описувалася певна утопія, на яку сподівалися інтелігенти китайської імперії часів занепаду (Караєв, "*Какую фантастику пишут в Китае*", Інтернет ресурс).

Нинішній термін для позначення жанру НФ з'явився в Китаї після приходу до влади комуністів. Починаючи з 1950 року до Китаю почали потрапляти переклади творів радянської науково-популярної фантастики. Такі твори за часів Мао Дзе Дуна орієнтувалася на НФ сталінського СРСР, і вони поділялися на два основних принципи: по-перше, опис наукового мислення і науково-технічного прогресу; по-друге, опис комуністичного суспільства, вільного від класової боротьби. Хоча з 1966 по 1976 рік можна спостерігати занепад жанру, адже творів наукової фантастики в Китаї не публікувалося. У КНР в 1966 році почалася Велика пролетарська культурна революція, що була покликана зруйнувати колишній світ і побудувати новий, і тому багато інтелектуалів того часу зазнали жорстких репресій, що сприяло занепаду всієї літератури. І тільки в середині 1990-х, коли країна завдяки Ден Сяопіну встала на шлях глобальних економічних реформ, китайські автори почали експериментувати с жанром наукова фантастика (Тараторіна, "*Китайська наукова фантастика: що читає н'ята частина людства*", Інтернет ресурс).

Розглядаючи розвиток жанру наукової фантастики ХХІ століття, то можна зазначити, що цей жанр щорічно поповнюється новими працями, але вони залишаються на материковому Китаї, і лише окремі екземпляри надходять до Європи, включаючи Україну. Аж до публікації трилогії романів

Лю Цисіня наукова фантастика, незважаючи на відродження, користувалася повагою далеко не всіх китайців. Влада продовжували відносити жанр до дитячої літератури, а серйозні критики обходили НФ стороною. В кінці 2014 року роман "Проблема трьох тіл", на якому базується дослідження, був виданий англійською і здобув доброзичливі відгуки критиків, яким особливо близькою виявилася проблема супер-, транс- і пост-гуманізму, проблематикою якого є питання "на що перетвориться людство в майбутньому?" (Караєв, "Лю Цысинь, автор "Задачи трёх тел", Інтернет ресурс).

А вже в 2017 році перший роман трилогії здобув переклад на українську мову і був виданий в Україні. Роман "Проблема трьох тіл", переклад якого був виконаний Євгеном Шириносом, зазнав критики зі сторони сходознавчого видавництва "Сафран", а саме за те, що твір було перекладено з мови-посередника. Як стверджує засновниця цього видавництва Світлана Призинчук: "При перекладі було загублено деякі глави та змінено порядок інших." (Клебан, *Свіжа кров – 2018: що готують нові гравці видавничого ринку*, Інтернет ресурс).

1.1.2 Літературні особливості жанру наукова-фантастика. Наукова фантастика відрізняється від інших жанрів, насамперед, за характером фантастичного посилю. У цьому жанрі мотивація надзвичайного найчастіше дається безпосередньо в тексті твору і являє собою розгорнуте раціональне пояснення небувалого і неможливого. Однак "науковість" таких творів завжди піддається критиці: з одного боку НФ являє собою **особливий тип мистецтва** (Бритиков, 2000, с. 10), а з іншого – **художнім прийомом**. Хоча навіть прихильники строго раціональної гіпотези щодо НФ визнають, що метафоричність та умовність науково-фантастичної ідеї своєю багатозначністю більше нагадує художній образ, ніж логічне поняття і наполягають лише на тому, що "умовність в науковій фантастиці не повинна бути нижче рівня наукового мислення" (Бритиков, 2000, с. 15-18).

Наукову фантастику прийнято поділяти на "науково-технічну" і "соціально-філософську" (назви можуть варіюватися). Ці два різновиди в світовій літературі зазвичай співвідносять з традиціями Ж. Верна і Р. Уеллса. У першому з них більша увага приділяється розкриттю фантастичної гіпотези, як правило для описує нового відкриття або винаходу, а в другій авторський задум полягає в аналізі наслідків реалізації і визначенні долі людського суспільства, що тісно пов'язано з поняттям утопія і антиутопія (Ефремова, 1988, с. 123).

Отже, однією з основних функцій науково-популярних текстів є **популяризація і пропаганда** наукових знань через філософські трактування і судження. Саме це складає цільове призначення даної літератури. Пропагуючи свою ідею, автор передає масам останнє слово в науці і тим самим знайомить їх з цим новим знанням, сприяючи підвищенню їх освітнього рівня і вирішуючи просвітницьку задачу. Однією з головних цілей науково-популярних текстів є формування наукового світогляду читача. Світоглядна функція припускає виклад в науково-популярних текстах знань про науку і закони природи, освітлення досягнень в розробці теоретичних проблем, що відкривають нові перспективи науки і на її основі нові можливості прогресу виробництва (Чернышева, 1985, с.44). Реалізація функції формування наукового світогляду безпосередньо пов'язана із залученням людини до наукових знань, вихованням у читача сприйнятливості, розуміння суті науки, науково-технічного прогресу. Популярні видання з мистецтва виконують важливу функцію естетичного виховання.

З точки зору дослідження НФ як жанру, то цій темі присвячено чимало робіт видатних науковців щодо аспектів як загальної стилістики, так і окремих функціональних стилів, наприклад роботи таких вчених, як: Р.А. Будагова, В.В. Виноградова, А.К. Васильєва, М.П. Котюрова, О.С. Троянська та ін. Науковці зазначають, що вивчення науково-популярних текстів у плані їхньої екстралінгвістичної основи (з боку функції) є недостатнім, а також, на сьогодні відсутній комплексний опис функціональних особливостей науково-

популярних творів (Лагута, Вержанська, 2012, с.85). Цей факт підкреслює актуальність даної роботи.

Науковий стиль характеризується насиченістю фактичним матеріалом, точною і стислою інформацією. Цей стиль розрахований на логічне, а не емоційно-почуттєве сприйняття. Науково-популярному стилю властиві не тільки ознаки наукового стилю, але й особливості, притаманні публіцистичному й художньому стилям. Переважно це стосується використання в науково-популярному стилі виразних мовних засобів, таких як порівняння, інакомовність, фразеологізми, перифрази, метафори, влучні вислови, зіставлення тощо, а також синтаксичних особливостей речень. У науково-популярному стилі широко використовується пряма й непряма мова. Монологічні типи мовлення – розповідь і опис – також властиві науково-популярному стилю. Науково-популярний стиль викладу полегшує сприйняття наукового тексту. Виразні засоби надають йому певне емоційне забарвлення (Лагута, Вержанська, 2012, с.85).

Можна вважати, що науково-популярний текст є під-стилем наукового стилю мовлення. Він містить наукові відомості для нефахівця в певній галузі знань і реалізує комунікативну функцію щодо задоволення його пізнавального інтересу. Специфіка науково-популярного тексту визначається його доступністю широкому колу читачів, наявністю в ньому нової інформації, що подається як "зрозуміле". І можна стверджувати, що у науково-популярному тексті доказ наукових фактів здійснюється не через логіку розумових операцій, а через емоційність прикладу та ілюстрацій (Кутузова, 2008, с. 211).

Таким чином, опрацювання науково-популярних текстів сприяє поглибленню знань із професійної мови, збагачує загальний і спеціальний лексичний словники, підвищує культурний рівень і наукову ерудицію читачів. Науково-популярні тексти дозволяють вдало обраний науково-популярний текст викликає зацікавлення у проблемах моралі та освіченості, що сприяє розвитку не тільки комунікативно-мовленнєвої, але й соціальної компетенції людини.

1.1.3 Переклад науково-фантастичної літератури. Різноманітність процесу перекладу приводить не тільки до великої кількості різних теоретичних моделей, вона також ставить питання про необхідність відрізнити загальну теорію перекладу, часткові теорії перекладу і спеціальні теорії перекладу.

За визначенням В.Н. Комісарова, загальна теорія перекладу вивчає найбільш загальні закономірності перекладу, незалежно від його жанрової специфіки, особливостей конкретної пари мов, що беруть участь у процесі перекладу, способу здійснення цього процесу та індивідуальних особливостей конкретного акту перекладу. Положення загальної теорії перекладу охоплюють будь-які види перекладу будь-яких оригіналів з будь-якої вихідної мови на будь-яку іншу мову (Комиссаров, 1990, с. 247).

Науковці Шпак В.К., Дегтярьова Л.П., Могілей І.І. у своїй спільній праці стверджували, що загальна теорія перекладу складає частину лінгвістичної теорії перекладу, разом із частковими теоріями перекладу, що вивчають лінгвістичні аспекти перекладу з однієї мови на іншу, та спеціальними теоріями перекладу, що розкривають особливості процесу перекладу текстів різних типів і жанрів, а також вплив на характер цього процесу мовних форм та умов його здійснення (Шпак В.К., Дегтярьова Л.П., Могілей І.І., 1999, с. 113).

Слід зазначити, що при письмовому перекладі літератури, а саме науково-популярної, важливим критерієм є теоретичний аспект роботи перекладача, вміння правильно оцінювати і вибирати мовні засоби, зберігати стиль оригіналу. Мова таких творів характеризується образними засобами, ритмікою мови, індивідуальним стилем автора. Передача стилістичних особливостей письменника більше залежить від літературного таланту перекладача, від його відчуття мови, ніж від вироблених у нього автоматичних навичок.

Як зазначається у праці В. Добржанської, процес перекладу спеціальних текстів потребує певного рівня сформованості мовної компетенції для

виконання операцій: передбачення змісту тексту, виділення в тексті основних структурних елементів, відбір словників чи іншої довідкової літератури для роботи над перекладом тексту, ознайомлювальне читання тексту з метою здійснення його перекладу (Добржанська, Інтернет ресурс). Отже, для результативного виконання цих операцій необхідними складовими виступають сформовані рецептивні граматичні та лексичні навички, де операція сприймання граматичної структури супроводжується розпізнаванням граматичних форм та співвіднесенням їх з певним значенням.

При перекладі науково-популярних текстів нерідкі випадки, коли виникає необхідність інтерпретації (в протипагу точному дослівному перекладу) думки автора засобами рідної мови. В процесі сприймання, розуміння, співвіднесення з мовними засобами мови, на яку здійснюється переклад, значну роль відіграють власне знання з фахових дисциплін (за специфікою спеціального тексту) та достатній рівень сформованості рецептивних лексичних навичок, навичок обґрунтованої здогадки про значення лексичних одиниць, що можуть бути визначені як лексичні одиниці потенціального словника, та навички користування двомовними словниками, спеціальними словниками. Складність процесу перекладу зумовлюється також певною психолого-лінгвістичною особливістю (Гречина, 2011, с.118).

Перекладач постійно сприймає думки, що викладені автором, співвідносить їх зі своїми смисловими рішеннями та умовиводами, інтерпретує думки автора засобами мови, на яку здійснюється переклад. Комунікативна спрямованість цього складного процесу взаємодії двох осіб, що виражають думки різними мовами, здійснюється в процесі перекладу на вищому рівні, ніж просте сприймання та розуміння в процесі читання.

Розглядаючи проблематику перекладу китайської науково-фантастичної літератури на українську, то треба зауважити, що первинною відмінністю цих двох мов є те, що китайська писемність є ієрогліфічною, і її графічна відмінність від алфавітної полягає в тому, що знак ієрогліфічного письма завжди складніше алфавітних знаків, а число самих знаків сягає багатьох

тисяч. Складність ієрогліфічного тексту представляє певні труднощі для здійснення перекладу, особливо для першого його етапу – аналізу тексту (Горелов, 1984, с.135). Як зазначалося вище, науково-фантастичним творам характерне часте використання виразних мовних засобів, таких як порівняння, інакомовність, фразеологізми, перифрази, метафори, влучні вислови, зіставлення тощо, а також використання спеціальної термінології, аббревіатур та власних назв. Це все, у свою чергу, ускладнює процес перекладу тексту, адже для точного розуміння сенсу тексту, треба розуміти чітко значення того чи іншого слова чи виразу.

Ієрогліфічна писемність створює труднощі для розуміння китайського науково-популярного тексту не тільки в лексичному, але і в граматичному плані. Особливість такого тексту полягає в тому, що автор може часто використовувати складні речення або непряму мову. І через те, що ієрогліфічний текст пишеться на однаковій відстані один від одного, то визначити граматичні функції кожної морфемі, записуваної одним ієрогліфом викликає певні труднощі. Проблема правильного поділу ієрогліфічного тексту на лексичні і граматичні складові дуже важлива. Деякі сполучення ієрогліфів в тексті можуть на перший погляд являти собою вже відомі слова, зафіксовані в словниках, але такий підхід може бути не точним. Тому визначення лексичного і граматичного значення кожного слова, записуваного ієрогліфічно, являє собою важкий, але необхідний етап процесу перекладу (Семенас, 1992, с. 65).

Проблематика визначення, де проходить межа між частиною слова і окремим словом, між простими і складеними словами, між знаменним і службовим словом, між прямою і непрямою мовою, між простим і складеним реченням і становить актуальність цього дослідження. Адже проблема щодо відтворення стилістичних та синтаксичних особливостей китайської науково-популярної прози при перекладі на українську мову ще не досконало вивчена.

1.2 Стилiстичнi особливостi китайської науково-фантастичної прози та їх вiдтворення при перекладi

Мова як винятково складне утворення можна представити у виглядi взаємопов'язаних пiдсистем, якi називають рiвнями або ярусами. Основнi рiнi мови це: фонетичний, морфемний (словотвiрний), лексичний i синтаксичний. Вивчаючи мову, аналізуючи або перекладаючи тексти, неможливо не спиратися на знання з областi стилiстики, неможливо не проводити мовних аналогiй i компаративного аналізу.

Стилiстика – це наука, що вивчає виразнi засоби мови i умови їх функцiонування. Іншими словами, стилiстика вивчає принципи i ефект вибору i використання лексичних, граматичних та інших мовних засобiв для передачi думок i емоцiй у рiзних умовах спiлкування. Стилiстика носить прикладний характер, оскiльки вивчає експресивно-емоцiональнi вирази, вчить принципам органiзацiї дискурсу, тобто правильнiй постановi мови залежно вiд її цiлей i завдань (Бiлодiд, 1973, с.134).

Самостiйною наукою стилiстика стала в результатi розвитку iдеї диференцiацiї мови. Бiльш того, розрiзняють два її аспекти: стилiстику мови i стилiстику мовлення (Виноградов, 1963, с.179):

- перша вивчає мовнi пiдсистеми: лексику, фразеологiю та синтаксис;
- друга – експресивнi, емоцiйнi i оцiночнi особливостi тексту з точки зору рiзних наук.

У китайській фiлологiї видiляють чотири термiни, що розглядають поняття "стилiстика":

1. 修辞学;
2. 文体学;
3. 风格学;
4. 词章学.

І хоча в класичному китайському мовознавстві немає єдиного терміну для позначення поняття "стилістика", але у своїх працях В.І.Горелов описує зазначені терміни таким чином:

- 1) 修辞学 – стилістика, наука про стилі мови художнього мовлення;
- 2) 文体学 – (наука про літературні форми) стилістика як вчення про стилі, яка, зазвичай, вживається у значенні функціонального стилю мови і представлена 政论 文体 – публіцистичним і 报章 文体 – газетним стилями;
- 3) 风格学 – стилістика як вчення про стиль, зазвичай вживається в значенні вчення стилів літературних творів: 艺术 风格 – художнього, 作家 风格 – стилю письменника;
- 4) 词章学 – (наука як робити слова і статті) самий ранній термін позначення стилістики як філологічної дисципліни широкого профілю, що включає питання як лінгвостилістики, так і стилістики художньої літератури (Горелов, 1979, с.17).

Мови пов'язані з суспільно-соціальними сферами життя: промисловістю, наукою, політикою, побутом і ін., що зумовлює реалізацію таких функцій мови, як спілкування, повідомлення і впливу. Функції повідомлення і впливу реалізуються у книжковій, а спілкування – в розмовній мові. Таким чином, в мові розрізняють книжковий і розмовний стилі. З чого витікає поняття стилю – сукупності мовних особливостей (лексичних, граматичних, фонетичних), які надають мові певну забарвленість. Зазвичай, виділяють п'ять основних функціональних стилів, таких як науково-технічний, офіційно-діловий, публіцистичний, літературно-художній та розмовний. Однак ця система не має жорстких обмежень і ці стилі дуже часто взаємодіють один з одним.

Спираючись на праці таких вчених, як В.І.Горелов, Н.Е.Петрова, Я.В.Соколовський, то систему китайської мови можна поділити на п'ять стилів (див. Табл. 1).

Табл. 1

Функціональні стилі української та китайської мов

<i>Українська мова</i>	<i>Китайська мова</i>
Науковий стиль	Науково-технічний стиль 科学技术语体
Офіційно-діловий стиль	Офіційно- діловий стиль 公文语体
Художній стиль	Літературно- художній стиль 文艺语体
Публіцистичний стиль	Публіцистичний стиль 政论语体
Розмовний стиль	Стиль усного мовлення, розмовний стиль 口语语体

Розглядаючи науково-популярний стиль китайської мови з точки зору стилістики, то цей жанр можна віднести відразу до *наукового* і *літературно-художнього* стилів.

Основні риси *наукового стилю* (科学技术语体) – це точність, абстрактність, логічність і об'єктивність викладу, насиченість термінами і певною лексикою, точність і логічність думки, послідовність уявлення і об'єктивність викладу. Завдання цього стилю полягають в точному поясненні і описі природничо-наукових явищ і соціально-політичних процесів, законів функціонування і розвитку науки. Крім того, ця мова передбачає використання мовних засобів, абсолютно позбавленим індивідуальної експресії (Горелов, 1979, с.17).

Художній стиль характеризується багатством лексики, її багатозначністю, використанням тропів і стилістичних фігур, що прикрашають мову, і дозволяють зробити її яскравою, образною, виразною і передавати почуття й емоції автора. Але *літературно-художній стиль* (文艺语体) китайської мови досі має спірне визначення, адже цей стиль займає

особливе місце в системі китайської мови. Він активно включає в себе елементи всіх стилів, характеризується особливостями, які можуть бути характерні різним стилям. Наприклад, для характеристики героїв може бути використана лексика обмеженого вживання: діалектизми або жаргонізми. Однак слід пам'ятати, що діалектна лексика не відноситься до загальнонародної китайської мови. Вона відноситься до діалектів, які перебувають за межами літературної норми (Литова, 2004, с.300).

Питанням стилістики художнього та науково-популярного текстів у різні часи займалися А.Федоров, І. Арнольд, В. Кухаренко тощо. Згідно з матеріалами їх праць можна стверджувати, що поняття змісту в тексті охоплює матеріально-логічну, ідейно-пізнавальну сфери висловлювання, його емоційну насиченість, здатність впливати на розум і почуття читача. Ця здатність пов'язана насамперед із стилістичною насиченістю образу (Федоров, 2007, с. 354). У цьому полягає вся складність пошуку функціональних відповідників при перекладі у тих випадках, коли неможливо відтворити ту чи іншу граматичну форму чи лексико-стилістичну особливість оригіналу, з одного боку, і матеріальну сутність, з іншого.

Можна стверджувати, що аналіз мови науково-популярного тексту як внутрішньо організованої системи і складає предмет дослідження стилістики окремого твору. Для підсилення експресивної функції у такому творі використовуються фігури мови, що передають не тільки денотативну, а й конотативну інформацію. Завдання стилістичного аналізу тексту полягає у дослідженні взаємодії предметно-логічного змісту повідомлення (інформація першого плану, денотативна інформація) та стилістично відміченої інформації (інформації другого плану або конотативна інформація), яка дає нам змогу побачити відношення мовця до об'єкту мовлення, співрозмовника та ситуації спілкування (Чепурна, 2014, с.177).

Питання жанрової класифікації науково-популярної літератури розглядали такі відомі мовознавці, як Л.С. Бархударов, Ю.В. Ванніков, С.В. Тюленей, М.П. Брандес, А.В. Федоров та інші. Незважаючи на існування

великої кількості досліджень з проблем стилю, неодноразові спроби дати визначення поняття "наукова фантастика" мають наслідком те, що специфіка тексту погано піддається формалізації. Більшість вчених розглядає жанрову приналежність тексту як основний чинник, що впливає на його стильові характеристики (Федоров, 2007, с. 262).

Федоров А.В. поділяє тексти за стилістичними ознаками на: а) газето-інформаційні, документальні, наукові; б) суспільно-політичні; в) літературні. Однак виокремлення науково-популярних текстів вказує швидше на їх тематичний характер, ніж стилістичний. До того ж, така класифікація передбачає знання специфіки тексту. До науково-популярного тексту можна зарахувати всі три категорії, але таке визначення вважалося б справедливим, якби було змістовним.

К. Райс, класифікуючи тексти, виходить з того, що аспект є найбільш значущим ніж тексти, які орієнтовані на: а) зміст; б) форму; в) звернення) (Райс, 1978, с. 202–205). Таке ствердження є дещо нелогічним, оскільки звернення – це функція тексту, яка реалізується за допомогою змісту або форми. Проте така класифікація зручна для перекладача, оскільки визначивши тип тексту, він знає, чим у разі необхідності можна пожертвувати. Наприклад, перекладаючи твори формалістів, футуристів, символістів, доводиться відтворювати форму, нехтуючи змістом.

В.Н. Комісаров класифікував не самі тексти, а переклади, виходячи з жанрово-стилістичних особливостей оригіналу, і виділяв два їх функціональних різновиди: художній (літературний) та інформативний (спеціальний) переклад: "Твори художньої літератури протиставляються всім іншим мовленнєвим творам, оскільки для всіх них домінантою є одна з комунікативних функцій, а саме художньо-естетична або поетична". І далі: "Така естетична спрямованість відрізняє художнє мовлення від інших актів мовленнєвої комунікації, інформативний зміст яких є первинним, самостійним"(Комісаров, 1990, с.95).

Найбільш поширеною й зручною для перекладу є система функціональних стилів, розроблена академіком В.В.Виноградовим. Він виокремлював такі стилі: офіційно-діловий, публіцистичний, науковий, інформаційний, художній, розмовно-побутовий (Троянская, 1989, с. 240). При цьому основоположна ідея полягає в тому, що всі мовні твори покликані виконувати певні функції, головними з яких є передача інформації і формування художнього впливу на читача або слухача. Із цією класифікацією погоджується мовознавець С.В. Тюленей, розділяючи типи текстів залежно від того, чи є інформація, що міститься в них, когнітивною або емоційно-орієнтованою, та наскільки об'єктивним є її подання. Однак він зазначає, що така класифікація має здебільшого теоретичний характер. На практиці межі між стилями й типами текстів менш чіткі. Так, у науковому-популярному тексті може бути певна частка емоційної участі автора у поєднанні з чіткими фактами і реаліями, які характерні науковому стилю (Тюленей, 2004, с. 135–139).

Повертаючись до такої особливості науково-популярних текстів, як емоційний вплив на читача, варто зазначити, що ця функція орієнтована на формування ставлення читача до певних явищ, подій, фактів. Зрозуміло, що для створення такого впливу автори застосовують різноманітні способи передачі інформації, вживаючи мовні засоби всіх рівнів. Це й ритмічна організація тексту, і лексична семантика, і фоносемантика, і граматичні засоби, а також надзвичайно активне використання тропів та фразеологізмів. У текстах цього жанру автори можуть відступати від академічності, вживати притаманні їхній індивідуальності мовні звороти, слова та вирази, що, однак, не виходить за межі нейтральної, книжної мови (Бритиков, 2000, с.123).

Однак за дослідженнями В.А. Троянської можна виділити певні стилістичні особливості науково-популярних текстів, а саме високий ступінь їх часової та національної обумовленості (Троянская, 1989, с. 175). Порівнюючи цей жанр текстів із суголосними художніми та науковими творами можна виділити такі особливості:

- науково-популярний текст майже завжди є відображенням особливостей того народу, представником якого є автор і мовою якого він пише, і часу, в якому він живе;
- автор може свідомо вводити в текст національно-культурні реалії, що асоціюються з певним часом (архаїзми, діалектні слова, мовні звороти, характерні для описуваного часу, специфічна побудова речень та ін.);
- на відміну від наукового стилю, у якому вживання іменних, а не дієслівних конструкцій стає пріоритетом для узагальнення часу, що дає можливість усунути необхідність указувати час дії, хоча науково-популярні твори можуть нехтувати такою особливістю.

Слід зазначити, що вибір лексичного еквіваленту при перекладі повинен враховувати сферу вживання кожної конкретної лексичної одиниці. Стилiстичні особливості науково-популярних текстів на китайській мові потребує виробки навичок постійно вловлювати контекст повідомлення та здійснювати вибір лексичної одиниці згідно з цим контекстом.

Беручи роман науково-популярного жанру "Проблема Трьох Тіл" за приклад, то з перших його сторінок автор використовує такі реалії, як 红卫兵 – hóngwèibīng – "червона варта", червоногвардійці (Лю Цисін, 2017, с.10). Це пряма національно культурна реалія, термін якої позначає групу молоді та активних учасників Великої пролетарської революції в Китаї. У перекладі на українську мову автор використав транслітерацію, щоб описати цю реалію і переклав 红卫兵, як "хунвейбіни". Слід зазначити, що рівень конкретизації в китайській мові є більш виразним, ніж в українській, і тому при перекладі з китайської мови слід звертати увагу на розкриття змісту.

Або китайська культурна реалія 牛鬼蛇神 – niúguǐshéshén – у дослівному перекладі має значення "монстри та демони" (Лю Цисін, 2017, с.13), хоча такий вислів мав на увазі людей, що підтримували партію за часів Комуністичного Китаю.

Отже, базуючись на зазначеній вище інформації, процес перекладу будь-якої іноземної мови, в тому числі з китайської на українську передбачає детальне дослідження всіх його аспектів. Знання про аспекти мови дає стилістика. Фундаментальні знання стилістики іноземної мови закладають теоретичні основи культури мови, розвивають навички і вміння оцінювати і правильно вживати мовні засоби в перекладі відповідно до конкретного змісту висловлювання. Вивчення стилістики іноземної мови має практичне значення при перекладі текстів різного змісту. Однак, незважаючи на загальні принципи стилістичної диференціації, слід сказати, що в українській мові чітко визначені стилістичні особливості як функціонального, так і лексико-граматичного характеру, в той час як в китайській мові становлення стилістики ще далеко не закінчено. Внаслідок цього існує як різноманіття термінології, так і різноманіття підходів до виділення стилів.

1.3 Синтаксичні особливості китайської науково-фантастичної прози та їх відтворення при перекладі

Синтаксис – ключова категорія для китайської мови. Мовна приналежність у конкретному контексті розпізнається виключно за синтаксичною позицією. Будь-яке "первинне" значення втрачає сенс, якщо синтаксис диктує протилежне. Китайський граматист Ван Лі використав теорію про три ранги слова, перейняту в датського дослідника Отто Есперсона. Він уважав, що поняття частини мови можна розглядати на прикладі окремого слова, поза контекстом, а в синтаксичному середовищі виявляється лише ранг. Отже, можна говорити про верховенство синтаксису китайської мови над морфологією. Часто саме через синтаксис виявляються культурні та психологічні домінанти носіїв окремої мови (邵志洪, 2005, с.15).

Слід зазначити, що більш важливе значення поняття синтаксису над морфологією розглянуто у праці Гао Мінкая "Теорія граматики китайської

мови / 汉语语法论", де він обстоює таку саму позицію. А також в "Новій граматиці державної мови" Лі Цзіньсі 1924 року визначає закономірності синтаксичної будови речень і словосполучень, наголошуючи на первинності синтаксису над морфологією, на протигагу європейським мовам (黎锦熙, 2007, с.21).

Отже, перехід слова з однієї частини мови в іншу, ґрунтуючись лише на синтаксичній позиції в реченні, цілком можливий. Сенс втрачається лише відносно, лише якоюсь мірою. На це суттєво впливають етимологічний і морфологічний чинники. Етимологія та характер позначуваного (денотативне або суто сигніфікативне значення) дозволяють зробити важливе застереження: незважаючи на обмежену кількість основних позицій (дієслово, означення, службові частини мови), реальних відтінків набагато більше, китайські слова можуть виступати в ролі (тобто в позиції) герундія, дієприкметників, інфінітивів тощо.

Ще однією характерною особливістю синтаксису китайської мови є дотримання чіткого порядку слів. Як зазначає В. Солнцев, порядок слів у китайській мові є формальним засобом устанавлення синтаксичних зав'язків та індикатором граматичної ролі слова як члена речення чи словосполучення. Отже, порядок слів у китайській мові є засобом пов'язування слів у більшій єдності – речення та словосполучення (Солнцев, 1960, с. 3).

Процес перекладу часто розуміють як творчий процес, який має свої закономірності. Встановлення цих закономірностей і досі становить нагальне питання для сучасного перекладознавства. Спираючись на практику перекладу можна стверджувати, що процес перекладу загалом зводиться до двох випадків – 1) коли в мові перекладу є відповідники одиницям мови оригіналу, і тоді переклад здійснюється механічно; 2) коли в мові перекладу таких відповідників немає, і тоді відбувається творчий процес пошуку заміників, через які все ж можна передати висловлену в оригіналі думку.

Перший випадок визначають як *еквівалентний переклад*, а другий – як *трансформативний* (Швейцер, 1998, с. 162).

Для теорії перекладу перший випадок (еквівалентний переклад) не становить особливого інтересу, а от другий (трансформативний переклад) – навпаки, не дає теоретикам спокою, провокуючи їх на пошуки узагальнюючих основ. Як результат цих пошуків, створюються класифікації способів перекладу, до складу яких одним із найважливіших пунктів входить система трансформацій, яка регламентує шляхи пошуку замінників. Проблеми перекладу таких перекладацьких трансформацій розглядали у своїх роботах вітчизняні вчені, такі як: Л. Бархударов, Є. Бреус, В. Комісаров та інші.

Л. Бархударов виступає за вивчення перекладу як процесу і зазначає, що термін "перетворення" (або "трансформація") уживається тоді, коли йдеться про певне відношення між двома мовними одиницями, з яких одна є результатною, а інша створюється на основі першої (Бархударов, 1975, с. 6). У своїх працях Л. Бархударов розрізняє такі види граматичних трансформацій: *перестановки, заміни, додавання, опущення*, які на практиці "у чистому вигляді" трапляються дуже рідко, і зазвичай, вони поєднуються одна з одною, де набувають характеру складних, комплексних трансформацій. Варто зазначити, що дослідник наголошує на тому, що заміни та перестановки лежать в основі синтаксичних трансформацій. Заміни – це спосіб перекладу, за якого граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одиницю перекладу з іншим граматичним значенням. Перестановка – зміна порядку мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Такими елементами є слова, словосполучення, головні і підрядні речення, а також цілі речення.

Синтаксичні трансформації нерідко передбачають унесення додаткових слів чи, навпаки, опущення яких-небудь елементів. Тому опущення і доповнення часто зв'язані з іншими видами синтаксичних трансформацій, найчастіше із заміною частин мови. Варто зауважити, що у процесі перекладу з китайської на українську мову чіткої системи трансформацій поки не

розроблено, проте як в українському, так і в китайському перекладознавстві існують системи трансформацій, зорієнтовані на переклад із цих мов та навпаки (Кіроносова, 2007, с. 43).

Почнемо з українського перекладознавства. Як відомо, у європейській лінгвістиці одну з перших класифікацій способів перекладу розробив Я. Й. Рецкер (Рецкер, 1974, с. 117). Він запропонував розрізняти 3 способи перекладу:

- *пошук еквівалентів* – коли в мові перекладу знаходяться рівнозначні відповідники одиницям мови оригіналу, які не залежать від контексту (найчастіше –терміни);
- *пошук аналогів* – коли мовній одиниці з кількома визначеннями в одній мові знаходимо декілька різних одиниць в іншій. Аналоги, на відміну від еквівалентів, визначаються контекстом;
- *адекватна заміна* – коли словарних та фразових відповідників не вдається знайти, і тому використовуються зміни (трансформації) на рівні форми, які, дозволяють передати зміст оригіналу.

Грунтуючись на цих дослідженнях, можна виділити такі синтаксичні трансформації при перекладі з китайської мови на українську:

- *заміна частин мови* (наприклад, іменник у китайській мові замінюється прикметником в англійській мові тощо);
- *заміна членів речення* (найчастіше відбувається як результат заміни частин мови);
- *заміна типу речення* (складне речення замінюється на просте, головне речення стає підрядним і навпаки, складносурядне речення може ставати складнопідрядним тощо);
- *синтаксичні перестановки* (заміна порядку мовних одиниць: слів, членів речення, частин речення, самих речень). З погляду граматики китайської мови, у процесі перекладу найчастіше можна спостерігати зміну позиції означення, адже в китайській мові воно завжди у препозиції;

- *членування речень* (поділ структури оригінального речення на дві чи більше предикативні структури в тексті перекладу);
- *об'єднання речень* (утворення складного речення із двох чи більше простих).

Базуючись на працях Горелова В.І. можна стверджувати, що граматики китайської мови пропонує такі типи речень: просте (单句) та складне (复句). Прості речення поділяються на суб'єктно-предикативні (主谓句) та несуб'єктно-предикативні (非主谓句), де серед перших виділяють сім специфічно китайських підвидів, наприклад речення із прийменником 把 (把字句), речення із прийменником 被 (被字句), речення з дієсловом-зв'язкою 是 (是字句), речення з подвійним навантаженням на додаток (兼语句), речення з послідовними дієсловами (连动句), речення існування / наявності (存现句), речення із двома додатками (双宾句) (Горелов, 1979, с.130).

Синтаксичні перекладацькі трансформації найбільше представлені на матеріалі простого речення і мають свої особливості. Так, наприклад, під час перекладу 把字句 українською мовами застосовуються перестановки та заміни, речення типу 被子句 перекладаються на українську мову через заміну стану дієслова. Синтаксично вивірений переклад складних сурядних і підрядних речень із китайської мови має ґрунтуватися, серед іншого, і на специфіці типу мислення носіїв конкретних мов, адже думка – це основа процесу перекладу. Лише усвідомивши особливості вираження думки представників різних націй, можна підкреслити їхню оригінальність (张海涛, 1991, с. 18).

Унікальність синтаксичних особливостей жанру наукова-фантастика зумовлена тим, що в цьому стилі широко використовується пряма й непряма мова, монологічні типи мовлення – розповідь і опис, а також складні типи речень. Через те, що синтаксична структура китайської та української мов різна, тому й використання синтаксичних трансформацій при перекладі є необхідним. У процесі перекладу таких творів жанру виділяються лексичні й

граматичні трансформації відповідно до двох різних рівнів мовлення (слово й речення), на яких ці трансформації відбуваються. Далі наведено приклади речень і їх переклади з використанням певних трансформацій. Речення були взяті із роману Лю Цисіня "Проблема Трьох Тіл", який став матеріалом даного дослідження: "他看不到它们，但能感觉到它们磁石般的存在"(刘慈欣, 2006, с.2). На українську мову був запропонований такий переклад: "Він не міг бачити їх, але він міг їх відчувати, як залізна руда відчуває наявність магніту." (Лю Цисінь, 2017, с.10). При перекладі конструкції 看不到…但能感觉到 – “не міг бачити, але міг відчувати” було використано дослівний переклад (нульову трансформацію), хоча доречне й використання граматичної заміни. Також у цьому реченні вираз "能感觉到它们磁石般的存在" було перекладено – "як залізна руда відчуває наявність магніту". У цьому випадку використавши таку трансформацію як додавання морфологічної одиниці ("залізна руда") та синтаксичної перестановки, адже дослівний переклад цього виразу звучить так: "зміг відчути їх наявність, неначе магніт".

Використовуючи наведені вище приклади можна стверджувати, що актуальне членування речення вимагає від перекладача, щоб він звертав особливу увагу на наявність рематичних груп в оригіналі і здійснював їх перестановку, коли їх позиція не є нормативною для мови перекладу. В іншому випадку порушиться логіко-комунікативна організація висловлювання і логічний акцент в перекладі буде зміщений. Також слід зазначити, що при перекладі речень з китайської мови слід звертати увагу на зайву конкретизацію в реченнях, і дослівний переклад усіх елементів китайського речення на українську не завжди допустимий з точки зору стилістики.

Базуючись на зазначену вище інформацію, можна прийти до таких висновків, що правильність використання синтаксичних трансформацій під час перекладу творів жанру науково-фантастика повною мірою базується на знаннях синтаксису мови оригіналу. Синтаксичний устрій китайської мови

суттєво відрізняється за своєю природою від синтаксису української мови. Тому можна вважати коректне використання синтаксичних трансформацій під час перекладу одним із головних етапів на шляху до досягнення функціональної точності перекладу. Тому синтаксичні трансформації в перекладі з китайської мови, поруч із лексичними та граматичними, набувають чи не найбільшої значущості.

Висновки до розділу 1

За допомогою викладення та аналізу теоретичного матеріалу першого розділу, ми дійшли до таких висновків:

- 1) Розглянувши китайську наукову фантастику, як відносно молодий літературний жанр, можна стверджувати, що існує певна проблематика у відтворенні текстів цього жанру в українському перекладі. Це, насамперед, зумовлено соціально-культурним аспектом китайської мови, для відтворення якого, перекладачеві суттєво необхідно не тільки володіти знаннями прикладного характеру, а й розуміти контекст;
- 2) Проаналізувавши стилістичні прийоми у творах китайської науково-фантастичної прози, можна дійти до висновків, що існує необхідність збереження образу оригіналу в перекладі. Враховуючи, що насамперед, перекладач повинен бути спрямований відтворити функцію прийому, а не сам прийом.
- 3) Надавши характеристику синтаксичній структурі китайської мови, ми можемо стверджувати, що через чіткий та сталий порядок слів в китайській мові, переклад українською мовою неможливо виконати без використання певних перекладацьких трансформацій. Останні, в свою чергу, зумовлюють суттєву перебудову граматичної структури речення в українській мові.

Базуючись на наведених вище висновках ми можемо чітко окреслити подальше практичне дослідження нашого дослідження.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ТА СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КИТАЙСЬКОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ПРОЗИ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

2.1 Поняття та особливості перекладацького методу

На сучасному етапі розвитку суспільства суттєвим завданням перекладознавства залишається пошук та вибір відповідних методів та стратегій перекладу для відтворення українською мовою елементів інших культур та націй, зокрема, китайської, що лишається маловивченою на сучасному українському культурному просторі. Передача соціальних та культурних особливостей певної мови вимагає високого рівня перекладацької майстерності та володіння мовою, адже існує шанс часткової або цілковитої зміни тексту оригіналу, створення перекладачем штучного стилю, неспорідненого з задумом першотвору. Отже, одним із головних критеріїв адекватності перекладу є точність відтворення концепту тексту оригіналу, що передбачає якісний підбір методів, засобів та стратегій перекладу.

Дослідженням методів, стратегій та способів перекладу, їх характеристикам присвячували свої праці багато лінгвістів, серед яких І. О. Бодуен де Куртене, К. Бругман, В. Вундт, О. Потебня, П.Ф. Фортунатов, А. Шлейхер та ін. За їх думкою, в основі перекладацького процесу лежать два основні процеси: вироблення стратегії перекладу та визначення конкретного втілення цієї стратегії. Саме А.Д. Швейцер описує ці процеси, як різноманітні конкретні методи – "перекладацькі трансформації", що утворюють технологію перекладу (Швейцер 1998, с. 65]. Інший лінгвіст, В.Н. Комісаров, більш детально описує перекладацькі "трансформації". А саме, відокремлює такі типи трансформацій як: транскрибування, транслітерація, калькування та лексико-семантичні заміни (Комісаров, 1990, с. 159).

У нашому дослідженні ми розглядаємо поняття "перекладацький метод" як сукупність стратегій, способів, дій перекладача націлених на досягнення адекватної передачі змісту тексту оригіналу, збереження його граматичних, лексико-стилістичних та синтаксичних ознак.

Однією з ключових проблем загального мовознавства постає проблема методів дослідження мови (методології). Відомо, що будь-яка галузь пізнання повинна мати поряд з об'єктом і предметом вивчення певні дослідницькі методи. Лінгвістика протягом історії свого розвитку створила певні методи. Як правило, зміна наукової парадигми супроводжується відкриттям нового методу дослідження. Кожен метод виділяє такий аспект мови у якості об'єкта дослідження, який визначається найважливішим у цій теорії мови.

Насамперед, варто враховувати те, що аналіз текстів різних функціональних стилів має певну специфіку. Найбільш удосконаленими в сучасній лінгвостилістиці розроблені прийоми й процедури, що застосовують у дослідженнях художніх текстів. Власне, як справедливо зауважує С.Я. Єрмоленко, "лінгвостилістика розпочиналася з вироблення методів аналізу художнього тексту. Поширення лінгвостилістичного аналізу на засоби виразності мови в різних сферах спілкування, в різних мовних ситуаціях зумовило визначення різної мети стилістичних досліджень і методико-стилістичних напрямків, аспектів досліджень"(Єрмоленко, 2007, с.15). Це й визначає вибір у якості основного прийому аналізу конкретного тексту в аспекті з'ясування ідейно-образного змісту твору, реалізації "образу автора", пізнання організації мови в окремому художньому тексті та в окремих мовних і текстових одиницях (стилістичні прийоми, композиція).

Перекладацький етап аналізу тексту відбувається в процесі перекладу і передбачає визначення стилістичних характеристик тексту, а саме: аналіз лінгвальних засобів передачі інформації в тексті (Бреева, 2004, с. 157). Цей процес передбачає:

- визначення структури тексту (початок та кінець тексту, будова параграфів та надфразових єдностей тексту, які містять головну інформацію тощо).

- аналіз стилістичних прийомів та експресивних засобів мови, ужитих у тексті (метафори, ідіоми, епітети, прийоми метонімії, іронії, гіперболи, порівняння тощо);
- аналіз спеціальних літературних та розмовних елементів словникового запасу, ужитих у тексті: власні імена, безсполучникові словосполучення іменників, галузеві терміни, застарілі слова, неологізми, інтернаціоналізми, аббревіатури, акроніми, національно-культурні реалії, одиниці сленгу, жаргонної та вульгарної лексики тощо;
- аналіз та вибір тих перекладацьких трансформацій, які доречно вжити в перекладі тексту.

Класичні перекладацькі трансформації передбачають вказані нижче типи: **лексичні трансформації** (транскрипція, транслітерація, відтворення за усталеною традицією, калькування); **лексико-семантичні трансформації** (узагальнення, диференціація, модуляція); **граматичні трансформації** (транспозиція, граматична або синтаксична заміна, додавання, випущення); **лексико-граматичні трансформації** (антонімічний переклад, компенсація, трансформації ідіоматичних виразів у перекладі)(Бреева, 2004, с. 65)

У даному дослідженні зазначається, що науково-популярні твори мають особливості, які характерні художнім та науковим творам. Тому при визначенні стилістичних та синтаксичних особливостей науково-популярних текстів у китайській прозі слід, перш за все, спиратися на *функціональний підхід* дослідження.

Такий підхід, перш за все, передбачає аналіз одиниць різних рівнів мови, передусім їх комунікативно-системне (з урахуванням мети й завдань спілкування). Завдяки функціональному підходу можна встановити певні закономірності функціонування мовних засобів для виявлення специфіки мовленнєвої системності стилю і його різновидів. Цей підхід пов'язаний із ідеєю єдності лінгвального й екстра-лінгвального аспектів мовлення, що визначає особливу важливість принципу системності, що дає можливість

кожну мовну одиницю розглядати у співвідношенні з екстра-лінгвальними чинниками, тобто у функціональній стилістиці лінгвістичні явища розглядаються з точки зору їхньої текстотвірної ролі. Функціональний підхід дослідження використовується у даному дослідженні для врахування базових екстралінгвальних чинників (форми свідомості, типу мислення, різновидів суспільної діяльності), які впливають на закономірності функціонування мовних засобів, формуючи специфіку стилю і його мовленнєву організацію на рівні мікротексту, і макротексту. Саме завдяки функціональному підходові можливо виявити конструктивні прийоми формування функціональних стилів і закономірності текстотворення в кожному з них (Дудик, 2005, с. 43).

Слід зазначити, що крім загальнонавчаних методів, у дослідженнях текстів різних функціональних стилів можлива також своєрідна спеціалізація використання окремих методів щодо певних функціональних стилів. Застосування тих чи інших спеціальних методів залежить від конкретного об'єкта дослідження і тих завдань, які є нагальними для дослідження. Однак метою даної праці є визначення стилістичних та синтаксичних особливостей творів наукової фантастики в китайській мові та їх відтворення у перекладі, і тому в цьому дослідженні переважно домінують такі методи дослідження: *типологічний, зіставний* методи, а також метод *порівняльного аналізу*.

2.2 Зіставний метод науково дослідження при виявленні стилістичних особливостей китайської науково-популярної прози

Пристаюючи до написання наукового дослідження слід враховувати такі особливості лінгвостилістичних досліджень, як: тема й проблематика наукового дослідження, мета наукового пошуку, об'єкт і предмет науково-дослідницької роботи.

Актуалізація стилістичних досліджень науково популярного твору, об'єктом вивчення яких є роман Лю Цзіня "Проблема трьох тіл" та його переклад, зумовлює активне використання комплексної методики вивчення,

що передбачає об'єднання різних типів аналізу в межах конкретного дослідження. Але мовознавці визначають комплексний підхід до вивчення функціонально-стилістичного аналізу у стилістиці (Мацько, 2003, с. 229).

Часто одна й та ж стилістична проблема може бути реалізована за допомогою різних методів. Тому цілком очевидно, що "конкретний" стилістичний аналіз завжди передбачає застосування загальнонаукових методів (метод безпосереднього спостереження, описовий із використанням прийомів зіставлення, класифікації, узагальнення, інтерпретації) та загальних лінгвістичних методів (побудова лінгвістичних парадигм, структурно-семантичний аналіз, метод польового структурування).

До власне стилістичних методів зараховують дискурсний, дистрибутивний, компонентний аналізи, а також контекстуальний, прагматичний аналізи тощо. Слід зауважити, що ці методи лінгвістичного аналізу ґрунтуються на використанні загальнолінгвістичних методів до об'єктів стилістичного аналізу (Єрмоленко, 2007, с. 15). Вони допомагають виявити специфіку стильових різновидів мови, особливості авторського варіювання мовним кодом.

Слід зазначити, що під час стилістичного аналізу тексту, пріоритетним є використання лексичних та лексико-семантичних трансформацій. Дослідженням цих трансформацій займалися такі вітчизняні філологи, як Бреєва Л.В., Виноградов В.В., Дудик П.С., Єрмоленко С.Я. Спираючись на їх праці, можна стверджувати, що лексичні трансформації висловлюють змістовне і формальне ставлення між лексичними одиницями у тексті оригіналу і в перекладеному варіанті.

До лексичних трансформацій ми можемо віднести такі прийоми, як: **калькування, транслітерація і транскрипція:**

- Під **калькуванням** мається на увазі запозичення лексичних одиниць іноземної мови за допомогою буквального перекладу;
- **Транслітерація** – це також метод запозичення, за допомогою якого запозичується написання слів іноземної мови;

- Прийомом *транскрипції* корелюють для запозичення іноземних слів, для збереження мовної форми.

При лексико-семантичних замінах одним з найбільш поширених способів перекладу є застосування в перекладі одиниць тексту перекладу, значення яких відрізняється (Сенкевич, 2006, с.136). Основними прийомами лексико-семантичних замін вважаються *генералізація, конкретизація, модуляція*.

- Під *генералізацією* розуміють заміну одиниці мови оригіналу, яка має найбільш вузьке значення, на одиницю мови перекладу з широким значенням.
- *Конкретизацією* вважається заміна лексичних одиниць мови оригіналу з більш широким значенням на одиниці мови перекладу з найбільш вузьким значенням.
- *Модуляція* (смісловий розвиток) – заміна лексичних одиниць мови оригіналу на одиниці мови перекладу, смислове значення яких має на увазі в значенні мови оригіналу.

З точки зору стилістичних особливостей тексти китайської та української мов містять велику кількість термінології, загальноживаних слів та спеціальної лексики: складноскорочених слів, професіоналізмів, інтернаціоналізмів, неологізмів. Проте існує певна розбіжність обсягів понять, різна співвіднесеність лексичних одиниць, полісемантичність термінів, а також різна частотність вживання тих чи інших мовних одиниць для передачі одних і тих самих відносин (Котов 1984, с. 98). Серед головних особливостей китайської мови можна виділити ієрогліфічність. Ієрогліфіка – унікальна система, яка закріплюється звуковим, візуальним, семантичним та символічним вираженням. З ієрогліфічною системою, перш за все, пов'язаний адекватний пошук мовних одиниць, їх інтерпретація та розуміння інформації у тексті. Відмінності між двома ієрогліфами можуть бути зовсім незначними, проте вони матимуть різну конотацію. наприклад, “滯付 zhìfù – затримувати виплати: 滯伏 zhìfú – застійний, консервативний (Цзинь Шаочжи, 1988, с. 235).

До особливостей конкретно китайської мови, на відміну від української також віднести лаконічність вживання ієрогліфів зі збереженням значення, наприклад: 搜狗 – (повний варіант 搜狗汉字处理软件) – програма для набору ієрогліфів Sougou; 笔记本 – (повний варіант 笔记本电脑) – ноутбук. Паралельно з лаконічністю ще однією ознакою китайської мови є редуплікація, тобто повторення частин ієрогліфів, що додає додаткового значення та вживання повторюваних слів-синонімів, що, у свою чергу, формує семантичну надлишковість (Семенас, 1992, с. 65).

Беручи до уваги мету даного дослідження, слід зауважити, що метод зіставлення допомагає відстежити постійні стилістичні значення, такі як: емоційні забарвлення, специфічні смислових відтінки, морфеми і слова, словосполучення і складні синтаксичні конструкції, які мають стилістичний ефект тільки у зіставленні двох різних мов. Це і дає підстави стверджувати, що "метод зіставлення" є основним у визначенні стилістичних особливостей жанру наукова фантастика. Він дає змогу засобів виділити ті синтаксичні структури, що можуть дати відповідно до певного типу жанру найкращий стилістичний ефект і таким чином "задовольнити інтелектуально-комунікативні та емоційно-естетичні потреби мовців" (Мацько, 2003, с.14). Цей метод дає можливість зрозуміти, "чому автор вибрав саме цей стилістичний варіант слова, словосполучення, образного виразу і под. із ряду інших можливих." (Мацько, 2003, с. 32).

Слід зазначити, що у процесі перекладу текстів оригіналу з китайської мови на українську, основним засобом відтворення стилістичних особливостей стала операція опущення, пошуку відповідника, конкретизації та антонімічного перекладу. Використання відповідників пояснюється значною кількістю термінів у науково-популярних текстах китайською мовою.

Розглядаючи прийом конкретизації, то можна дійти до висновків, що під час перекладу цей метод застосовується для передачі сенсу багатозначних

термінів та слів спеціальної лексики, які не мають повної відповідності в українській мові. А також, для перекладу слів та словосполучень, для яких у мові існують відповідники, характерні до науково-технічного стилю (Сенкевич, 2006, с. 124). Наприклад: "若主机板故障, 则电源供应器将无法运作"(刘慈欣, 2006, с. 185) слово "故障" має декілька значень, таких як "перешкода, незручність, пошкодження, вихід з ладу". При перекладі на українську було вибрано вужче значення цього слова для усунення багатозначності – "У випадку несправності материнської плати блок живлення не ввімкнеться".

Враховуючи мету даного дослідження слід вважати, що зіставний метод є пріоритетним, адже цей метод спрямований на вияв спільних і специфічних рис китайської та української мов на всіх їх рівнях. Цей метод дослідження є ефективним, адже шляхом зіставлення, можна виявити спільні, однакові (ізоморфні) й відмінні, специфічні риси зіставляваних мов у стилістичній і синтаксичній системах. Головною особливістю такого дослідження є порівняння, і на відміну від порівняльно-історичного і типологічного методів, зіставний метод орієнтований на зіставленні двох мов на синхронному зрізі їх розвитку і не має спирається на типологічні риси цих мов.

2.3 Типологічний метод наукового дослідження при виявленні синтаксичних особливостей китайської науково-популярної прози

Типологічний метод диференціює мови світу незалежно від їх спорідненості і відповідно до їх структурних, граматичних і функціональних особливостей. Метод базується на порівнянні для встановлення спільних і специфічних рис мов і направлений на аналіз синхронічного стану мов. Цей метод мовознавчих досліджень спрямований на виділенні загальних ознак і закономірностей мов світу і їхню класифікацію. Головним принципом методу є порівняння як установа схожості і розбіжності між мовами. Метою методу є виділення мовного типу як сукупності відповідних ознак мов

(універсальї) або сукупності мов, що їх мають (Гухман, 1973, с. 173). На відміну від зіставного методу, типологічний метод не обмежується зіставленням двох споріднених мов, а простежує типологічні особливості багатьох мов і має метою створення типологічної класифікації мов світу.

Типологічна класифікація мов здійснена В. фон Гумбольдтом (Гумбольт, 1985, с. 75), яка ґрунтується на загальних принципах граматикизації мов світу на базових ознаках: понятті слова і морфеми, їх співвідношенні, способу вираження граматичного значення, характеру морфем, об'єднаних у слові, способу їх об'єднання та позиції словотвірної або словозмінної морфеми відносно кореневої. За працями В. фон Гумбольдта, усі мови світу можна поділити на чотири морфологічних типи:

- 1) ізолятивні (кореневі);
- 2) аглютинативні;
- 3) інкорпоруючі (полісинтетичні);
- 4) флективні (фузійні)

Слід зазначити, що перший, другий і четвертий типи були опрацьовані до нього братами А. Шлегель і Ф. Шлегель, а інкорпоруючий тип уперше виокремив В. Гумбольдт.

Ізолятивні (кореневі) мови – це безафіксні мови чистих коренів, які не мають словозміни, складаються з корневих морфем, а граматичне значення виражається за допомогою порядку слів, службових слів і смислового зв'язку. Основний синтаксичний спосіб зв'язку у таких мовах – прилягання. Речення, таким чином, являє собою певну послідовність незмінних і неподільних на морфеми слів-коренів.

Аглютинативні мови передають граматичне значення регулярними однозначними словозмінними афіксами, що приєднуються до кореня або основи за характером звучання кореня і сполучаються з ним аглютинацією.

Флективні мови – це мови, граматичні значення яких виражаються здебільшого системою флексій, корінь може виступати в кількох варіантах, а

словозмінні афікси сполучаються з коренем фузійно, що свідчить про те, що одне значення може виражатися різними афіксами.

Інкорпуючі мови характеризуються поєднанням у висловленні аморфних основ-коренів у складні комплекси із використанням певних службових елементів. Такі утворення є водночас і словами, і реченнями, компоненти яких передають зміст головних і другорядних членів речення.

Подальші дослідження класифікації мов проводилися такими вченими як: А. Шлейхер, Г. Штейнталь, Ф. Мистеллі. А в ХХ столітті у світовому мовознавстві з'явилися типологічні класифікації, запропоновані Дж. Грінбергом, Б.А. Успенським, Г.П. Мельниковим, А. Мартіне.

Однак класифікації, розроблені на матеріалах східних мов, вперше запропонували наш вітчизняні дослідники В.М. Солнцев, а також Ч. Лі та С. Томпсон.

У своїх працях В.М. Солнцев в свою чергу пропонує класифікувати мови не за морфологічними особливостями, а за синтаксичними. У зв'язку з цим він виділяє два макротипи мов – "ізолюючі" та "неізолюючі" (Солнцев, 1995, с. 18), а всередині кожного макротипу відповідно до морфологічними особливостями виділяються різні типи.

Структурно класифікацію В.М. Солнцева можна представити таким чином:

I макротип – неізолюючі мови.

1. Флективні.
2. Аглютинативні.
3. Інкорпуючі.

II макротип - ізолюючі мови.

1. Аглютинативні.
2. Аглютинативні з елементами флексії.
3. Мови «майже» без морфології (Солнцев, 1995, с. 12).

Китайська мова у класифікації В.М. Солнцева знаходить своє місце серед ізолюючих мов аглютинативного типу, в той час як українська мова належить до неізолюючих флективних мов. Саме така типологічна особливість мов становить нагальну проблему у процесі перекладу будь якої літератури. З точки зору даного дослідження, у процесі перекладу науково-популярної літератури з китайської мови на українську велику увагу слід приділити типологічному методу дослідження для того, щоб виявити певні граматичні правила та синтаксичні моделі. Проведене дослідження надало можливість дійти до певних висновків щодо перекладу китайської науково-популярної прози, де головною відмінністю двох мов становить відсутність повної еквівалентності при використанні перекладацьких операцій.

Головною синтаксичною особливістю для китайської мови є "жорстка", стала структура речення та особливий порядок розташування складових частин, "підмет – присудок – додаток", де присудок не може передувати підмету, а додаток йде після присудка. До того ж, для китайської мови така схема характерна для всіх типів речень, у тому числі і питальних. Тому можна дійти до висновків, що коли поряд слів у реченні порушений, то сенс речення може кардинально змінитися (Горелов, 1979, с. 114). Наведемо приклад:

我的任务列出了您的自定义任务。

(我的任务 – підмет, 列出了 – присудок, 您的自定义任务 – додатки)

У цьому реченні наведена "класична" стала структура речення, при якій зміна порядку слів неможлива. І при перекладі на українську неможливо відтворити ту ж саму структуру без зміни структури речення :

У списку "мої задачі" вказані ваші власні задачі.

(Безособовий тип речення: *вказані* – присудок, *ваші власні задачі* – додатки, у списку *"мої задачі"* – означення).

Можна відтворити це речення в іншому вигляді, але основною особливістю української мови є те, що в ній порядок розташування складових

частин речення є вільним, навіть у підтексті науково-технічних особливостей жанру наукова-фантастика.

До особливостей китайської мови також можна виявити таку особливість, під час передачі морфологічного та граматичного значення як: відсутність морфологічних показників роду, числа і відмінка іменників; незмінність і здатність утворювати форми модальних дієслів, а також широке їх використання. Це призводить до неможливості утворення будь-яких, крім граматичних, відносин між словами (Шутова, 1991, с. 233). Таким чином, морфологічні зміни та граматичне значення виражається за допомогою прийменників, сполучників, допоміжних дієслів та інших службових слів, а також за допомогою порядку слів, що не властиве для української мови.

Спільною синтаксичною особливістю китайської та української мов є вживання у науково-популярних текстах форм теперішнього і минулого часу дієслів, а також форм, що мають позачасове значення. Наприклад:

"结果, 需要, 列出了" – "у результаті(результатом) чого, необхідно, перелічені нижче".

Для української мови характерним є використання системи сполучникового зв'язку, але у китайській мові існують лише вступні слова і словосполучення, які не відповідають членам речення, і не є сполучниковими словами. Ці слова представляють собою вставні компоненти, що додають висловлюванню визначеності, чіткості і використовуються для логічного виділення важливої інформації: "除了... 以外" – "за винятком"; "包括... 在内" – включаючи (Лемешко, 2001, с.137).

Слід зазначити, що при типологічному методі дослідження засобами відтворення синтаксичних особливостей тексту переважно виступають граматичні трансформації. За працями Щичко В.Ф. та Шутової Е.И., граматичні трансформації включають в себе граматичні заміни, членування речення, об'єднання речень, синтаксичне уподібнення:

- При застосуванні граматичних заміни граматична одиниця мови оригіналу (китайська мова) перетворюється в одиницю мови перекладу (українська мова) з іншим граматичним значенням. Слід зазначити, що кожна граматична одиниця може піддаватися граматичній заміні. Отже, така трансформація має на увазі не тільки використання при перекладі одиниць мови перекладу. Найпоширенішим видом граматичної заміни є заміна частини мови.
- Членуванням речень виступає трансформацією, в результаті якої синтаксична структура речення у тексті оригіналу перетворюється на іншу структуру в мові перекладу.
- При об'єднанні речень, синтаксична структура в тексті мови перекладу перетворюється в одне складне речення за допомогою об'єднання двох або більше простих речень.
- Завдяки застосуванню синтаксичного уподібнення синтаксична структура тексту оригіналу перетворюється в подібну структуру мови перекладу. Цей вид трансформації використовується в тому випадку, коли в мові оригіналу і мові перекладу є паралельні синтаксичні структури прийоми **опущення** та **конкретизації**. Метод опущення використовувався найбільше у випадках повторів, що є характерним для китайської мови, а також для створення "компресії" тексту у випадках семантичної надлишковості.

Наприклад, речення "使用牙线清洁牙齿" перекладається "використовуйте стоматологічну нитку для чищення зубів". У перекладі використано операцію опущення, адже можна висловити цю саму фразу за рахунок меншої кількості слів – "Використовуйте зубну нитку".

Потреба у використанні різних прийомів обумовлена відмінністю в будові мов та їхніх категорій і понять, а також обсягом змісту подібних форм і конструкцій. Типологічно спільними засобами для двох мов, використаними у дослідженні є цілісне перетворення, генералізація, антонімічний переклад та калькування. Вищеперераховані операції забезпечують коректність перекладу

неблизькоспоріднених мов, віддзеркалення відповідних тактик, а саме: передачі когнітивної інформації та відтворенні стилістичних характеристик тексту та коректного оформлення інформації.

Отже, базуючись на наведеній вище інформації, можна прийти до висновків, що при типологічному методі дослідження необхідно враховувати відмінність структур української та китайської, у процесі перекладу яких неможливо досягти адекватності перекладу без використання перекладацьких трансформацій, які допомагають у відтворенні синтаксичних особливостей науково-популярного тексту.

Висновки до розділу 2

Таким чином, можна зробити висновки, що використання зіставного та типологічного методів для відтворення художніх та граматичних компонентів науково-фантастичних творів може зустрітись в самих різних літературознавчих, лінгвістичних та перекладознавчих працях.

Використання зіставних конструкцій є насамперед важливим аспектом задля досягнення образності, чіткості і точності мови оригіналу. Одним з найбільш складних аспектів теорії перекладу також є проблема передачі стилістичних прийомів. Досить відомим є той факт, що питання адекватного відображення в перекладі стилістичних виразних засобів і до сьогодні залишаються не до кінця поясненими у процесі перекладу. Це викликано, перш за все, національними особливостями стилістичних систем китайської мови, а також, культурною своєрідністю китайського народу. Для адекватної передачі стилістичних особливостей науково-фантастичних текстів використовують лексичні та лексико семантичні трансформації, такі як: калькування, транскрибування, транслітерацію, генералізацію, конкретизацію та модуляцію.

Визначивши типологічні особливості китайської мови, ми виявили, що у процесі перекладу слід враховувати, що китайська мова є ізолюючою, а українська – флективною. І саме це викликає труднощі у процесі перекладу,

адже слова в китайській мові можуть виступати у функції декількох частин мови, а також у реченні зберігається більш чіткий порядок слів, викликаний відсутністю морфологічного узгодження. Тому зіставний метод знайшов практичне застосування у даному дослідженні.

Що стосується типологічного методу, то він спрямований на виділення загальних ознак і закономірностей мов світу і їхню класифікацію. Головним принципом цього методу виступає порівняння типологічних особливостей (схожості і розбіжності) між китайською та українською мовами. І саме типологічний метод розриває можливості ще кращого розуміння відмінностей між граматичними структурами мов, що дозволяє більш ефективно дослідити та вивчити ці структури. Також, ми дійшли до висновків, що при типологічному методі дослідження засобами відтворення синтаксичних особливостей тексту переважно виступають граматичні трансформації, які включають в себе граматичні заміни, членування речення, об'єднання речень та синтаксичне уподібнення.

РОЗДІЛ 3

ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ТА СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КИТАЙСЬКОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ПРОЗИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Як зазначалося в теоретичній частині нашої праці, переклад з однієї мови на іншу представляє дуже комплексний процес, адже слід враховувати не тільки особливості структури мови оригіналу та мови перекладу, але і такі фактори, як національно-культурні аспекти та мовні реалії, які знаходять відображення не тільки у стилістичних особливостях тексту, а й у синтаксичних структурах.

Для нашого дослідження був взятий перший роман трилогії Лю Цисіня "Проблема трьох тіл", який відноситься до жанру науково-фантастика. Саме жанр таких творів дозволяє більш досконально віднайти стилістичні та синтаксичні особливості тексту при перекладі, адже поєднання художнього та науково-технічного стилів призводить до певних проблем, при яких перекладач може нехтувати або лексичним значенням слова та власне перекладом речення, або не надавати великого значення попередньому аналізу граматичних структур тексту оригіналу, що стає результатом розбіжності у сенсі між текстом оригіналу і перекладеним текстом.

3.1 Засоби відтворення стилістичних особливостей науково-фантастичного тексту

При аналізі стилістичних особливостей науково-популярного твору "Проблема трьох тіл" треба, перш за все, зазначити, що тексту притаманні такі експресивні мовні засоби: метафори, ідіоми, епітети, прийоми метонімії, іронії, гіперболи, порівняння тощо. А також, через у творі міститься багата кількість власних імен, галузевих термінів, неологізмів, аббревіатур та національно-культурних реалій, які в процесі перекладу на українську мову не

мають відповідників. Тому слід зазначити, що у процесі аналізу перекладеного твору проглядаються лексичні, семантичні та лексико-граматичні перекладацькі трансформації, а саме: транскрипція, транслітерація, відтворення за усталеною традицією, узагальнення, конкретизація, диференціація, антонімічний переклад та компенсація.

Проаналізувавши роман, перш за все слід зауважити на використанні автором великої кількості дійових осіб. Перекладач, враховуючи усі правила транскрибування власних імен, переклав усі імена головних дійових осіб належним чином:

叶哲泰 – yèzhétài – Є Чжетаї, 绍琳 – shàolín – Шао Лін, 叶文洁 – yèwénjié – Є Веньцзе, 叶文雪 – yèwénxuě – Є Веньцзе, 雷志成 – léizhìchéng – Лей Чжичен, 杨卫宁 – yángwèiníng – Ян Вейнін, 杨冬 – yángdōng – Ян Дун, 丁仪 – dīngyí – Дін Ї, 汪淼 – wāngmiǎo – Ван Мяо, 史强 – shǐqiáng – Ши Цян, 常伟思 – chángwěisī – Чан Вейси, 申玉菲 – shēnyùfēi – Шень Юйфей та багато інших другорядних героїв (Лю Цисін, 2017, с.7-8).

Окрім використання імен вигаданих героїв та реальних людей, у тексті часто використовуються власні назви географічних об'єктів та літературних видань. Наприклад: 南京路 – Нанкінська вулиця (Шанхай) (Лю Цисін, 2017, с.16); 呼和浩特 – адміністративний центр Автономного району Внутрішня Монголія Хух-Хото (Лю Цисін, 2017, с.23); 良乡 – liángxiāng – місто Лянсян (Лю Цисін, 2017, с.27); 清华大学 – Університет Цінхуа (Пекін) (Лю Цисін, 2017, с.13); 大公报 – газета "Дагун Бао" (Лю Цисін, 2017, с.11) тощо.

Слід зазначити, що китайська мова збагачена своїм культурним колоритом, і тому у творі зустрічаються слова і вирази, які характерні тільки для китайського населення. Отже при перекладі таких слів перекладач використовував транскрибування, дослівний і описовий переклад. Наприклад:

牌子 – páizi – табличка, вивіска, "пайцза" (у даному контексті перекладач мав на увазі табличку, яку надавали урядовим особам, як символ делегування

влади) (Лю Цисінь, 2017, с.15); 旗袍 – qíráo – ціпао(китайське жіноче плаття) (Лю Цисінь, 2017, с.16); 知识青年 – zhīshì qīngnián – "освічена молодь"(молоді люди, яких примусово переселяли з міст у села) (Лю Цисінь, 2017, с.32); 五七干校 – wǔqīgànxìào – "школи кадрового резерву імені 7-го травня"(трудові табори, створені під час Культурної революції) (Лю Цисінь, 2017, с.65) тощо.

Оскільки роман відноситься до жанру наукова фантастика, то автор не нехтує використанням науково-технічної літератури. При перекладі, деякі терміни і словосполучення перекладалися дослівно або завдяки транслітерації. Інколи, перекладач робив посилання, для більш детального пояснення тих чи інших мовних реалій. Наприклад:

三八大盖 – sānbādàgài – японська гвинтівка "Арисака 38"(Лю Цисінь, 2017, с.7); 太空 – tàikōng – тайконавт(назва космонавтів у КНР) (Лю Цисінь, 2017, с.28); 智子和质子 – zhì zǐhézhìzǐ – протон і софрон(частка наділена розумом) (Лю Цисінь, 2017, с.164). Перекладач, при поясненні цих термінів надає посилання: "два слова є омофонами, і їхня вимова відрізняється лише вимовою. "

Згідно з теоретичною частиною, науково-популярним текстам притаманні ознаки художнього стилю, і це відображено у постійному використанні виразних засобів, таких як метафора, епітет, порівняння тощо. І передача вищеперерахованих стилістичних прийомів становить одну з найбільш нагальних проблем як у теорії перекладу так і під час самого перекладу. Відомим є той факт, що питання адекватного відображення в перекладі стилістичних виразних засобів, до якого з повним правом відноситься порівняння, завжди було і залишається спірними і не до кінця поясненим в перекладознавстві. Це викликано, перш за все, національними особливостями стилістичних систем китайської та української мови. Проаналізувавши роман "Проблема трьох тіл" та його переклад на українську мову, ми дійшли таких висновків, що використання речень з виразними засобами та їх відтворення у перекладі становлять значну частину твору.

1. "红色联合"对"四二八兵团"总部大楼的攻击已持续了两天，他们的旗帜在大楼周围躁动地飘扬着，仿佛渴望干柴的火种 (刘慈欣, 2006, с. 3).

*Загони хунвейбінів атакували багатопверховий будинок штабу **Квітневої двадцять восьмої армійської бригади** упродовж трьох днів; їхні прапори, які розгойдував вітер, невтомно майорили навколо будівлі штабу, **немов вогонь, що пристрасно нищить сухі дрова** (Лю Цисінь, 2017, с.7).*

Аналізуючи дане речення можна зазначити, що у тексті оригіналу(китайська) можна зазначити такі національно-культурні мовні реалії: "红色联合"(hóngsèliánhé), пізніше в тексті 红卫兵(hóngwèibīng) – на українську мову, перекладач замість усталеної назви загонів молоді Великої Пролетарської революції в Китаї (червоногвардійці,"червона варта") використав прийом транслітерації і переклав як "хунвейбін"; однак при перекладі власної назви "四二八兵团" – "Квітнева двадцять восьма армійська бригада", перекладач використав прийом узагальнення.

Далі, при аналізі наведеного вище речення, вираз"仿佛渴望干柴的火种" був перекладений як "**немов вогонь, що пристрасно нищить сухі дрова**". Вираз з епітетом було перекладено за допомогою конкретизації, адже слово дослівний переклад фрази: "*немов вогонь, який жадає сухий дров.*"

Ще один яскравий приклад речення, у якому було використано епітет за допомогою слова 仿佛:

2. 她那轻盈的身体落得甚至比旗帜还慢，仿佛小鸟眷恋着天空 (刘慈欣, 2006, с. 8).

*Її гнучке тіло, здавалося падало ще повільніше, ніж червоне полотнище, – **неначе** той птах, що прощається з небом не з власної волі (Лю Цисінь, 2017, с.11).*

У цьому випадку перекладач теж використовує прийом конкретизації, адже дослівний переклад виразу"仿佛小鸟眷恋着天空 – *немов птах, що сумує за*

небом". Тому для більш логічного завершення речення, було використано такий прийом.

3. 红色联合的战士们欢呼起来, 几个人冲到楼下, 掀开四, 二八的旗帜, 抬起下面纤小的遗体, 做为一个战利品 (刘慈欣, 2006, с. 15).

Натовп внизу зайшовся радісними криками. Кілька бійців кинулися до підніжжя будівлі, щоб розірвати на шматки полотнище і заволодіти слабким тілом як трофеєм (Лю Цисінь, 2017, с.18).

Аналізуючи дане речення, перш за все треба зауважити те, що перекладач використав уособлення, і слово 红色联合 – "червоногвардійці" переклав, як "натовп". Далі, для більшої розгорнутого опису перекладач додав місце дії "натовп *внизу*", адже в мові оригіналу місцезнаходження не було вказано. Аналізуючи частину речення, а саме "抬起下面纤小的遗体, 做为一个战利品", можна дійти до висновків, що перекладач використав прийом генералізації, адже дослівно цей вираз можна перекласти як "*підняти мініатюрне тіло і зробити його трофеєм.*"

4. 红色联合的指挥官心急如焚 (刘慈欣, 2006, с. 20).

Командир загону згорав від нетерпіння (Лю Цисінь, 2017, с.28).

"心急如焚" це словосполучення має декілька варіантів перекладу, наприклад: "бути тривожним, хвилюватися", але для більш експресивного забарвлення перекладач використав метафоричний варіант, а саме: *згорати від нетерпіння*.

5. 比起已经在风雨中成熟了许多的第一代红卫兵, 新生的造反派们像火炭上的狼群, 除了疯狂还是疯狂 (刘慈欣, 2006, с. 32).

Порівнюючи з бувалою першою хвилею призову червоногвардійців, ті бунтарі, що нещодавно приєдналися до них, були більше схожі на зграю вовків на розпеченому вугіллі – біснувати до шаленості. (Лю Цисінь, 2017, с.36).

Словосполучення "在风雨中成熟" було перекладено як *бувалий*, хоча дослівний переклад має значення "дозрівший під дощами та вітрами". У цьому

випадку було використано прийом конкретизації. 第一代 – *перша хвиля*, але при перекладі можна використати і такі варіанти: *перше покоління, тогочасні*.

Переклад словосполучення з порівняльною часткою 像 був виконаний дослівно без додавання лексичних одиниць, але з урахуванням граматичної структури китайських речень: "像火炭上的狼群 – *схожі на зграю вовків на розпеченому вугіллі*". 除了疯狂还是疯狂 – *біснувати до шаленості*. Це словосполучення було перекладено за допомогою таких прийомів як: генералізація з елементами компенсації, адже дослівний варіант словосполучення виглядає як: "нічого не залишилось окрім безумства".

6. 四二八的人在前面多次玩过这个游戏 (刘慈欣, 2006, с. 45).

Багато солдатів Двадцять восьмої бригади раніше вже демонстрували подібну завзятість (Лю Цисінь, 2017, с.49).

При аналізі цього речення можна побачити прийом компенсації у словосполученні "四二八的人 – *Багато солдатів Двадцять восьмої бригади*", адже у мові оригіналу не йде мова про кількість солдатів, але автор робить на цьому акцент. Також, вираз "玩过这个游戏 – *демонстрували подібну завзятість*" було перекладено за допомогою генералізації, адже дослівно цей вираз перекладається як: "вже грали/бачили цю гру".

7. 她挥舞着战旗，挥动着自己燃烧的青春，敌人将在这火焰中化为灰烬，理想世界明天就会在她那沸腾的热血中诞生 (刘慈欣, 2006, с. 56).

У революційному запалі вона вимахувала прапором так, неначе вважала, що своєю пристрасною молодістю зможе перетворити ворогів унизу на попіл; уявляючи, що новий ідеальний світ виникне вже завтра з піднесення її завзяття, котрі циркулюють у її крові (Лю Цисінь, 2017, с.60).

Аналізуючи наведене речення, слід зазначити, що перекладач ускладнив його граматичними конструкціями, хоча можна було поділити це складне речення на декілька простих. Але зупиняючись на стилістичних особливостях, слід звернути увагу на такі моменти:

她挥舞着战旗....

У революційному запалі вона вимахувала прапором ....

Перекладач використав прийом до описового перекладу з елементами компенсації, адже без додавання виразу "*у революційному запалі*" речення втратило б частину сенсу.

....挥动着自已燃烧的青春，敌人将在这火焰中化为灰烬.....

.....*неначе* вважала, що своєю пристрасною молодістю зможе перетворити ворогів унизу на попіл...

Перекладач додав прислівник *неначе* у речення, для порівняльного відтінку, що надає реченню більш глибокого емоційного забарвлення. Хоча більш дослівний переклад речення виглядає таким чином: "розмахувала своєю палкою молодістю, для того, щоб у цьому вогні перетворити ворогів на попіл..."

....理想世界明天就会在她那沸腾的热血中诞生。

... *уявляючи, що* новий ідеальний світ виникне вже завтра з піднесення й завзяття, котрі циркулюють у її крові.

Перекладач використав додавання дієприслівникового звороту для продовження думки та поєднання двох частин речення. А при перекладі фрази "在她那沸腾的热血中 – піднесення й завзяття, котрі циркулюють у її крові" перекладач використав прийом додавання з генералізацією, адже при розборі фрази ми бачимо, що вираз має інший переклад: "що кипить(вирує) у її гарячій крові".

8. 密集的子弹对她来说已柔和如雨，不再带来任何感觉，她那春藤般的手臂不时轻挥一下，仿佛拂去落在身上的雨滴 (刘慈欣, 2006, с. 72).

Вона, здавалося, не помічала зливи куль, що роздирали тіло, немов її омивав ніжний дощ, а не вогняний смерч. Час від часу її тонкі, як вербові гілки, руки тремтіли, неначе змахували крапельки легкого дощу (Лю Цисінь, 2017, с.75).

При аналізі цього речення слід зазначити те, що перекладач використав прийом антонімії при перекладі фрази "柔和雨 – *ніжний дощ, а не вогняний смерч*", адже дослівний переклад словосполучення – ніжний та ласкавий дощ. Порівняння з китайської мови на українську передається за допомогою порівняльної частки 如 – *немов*. Словосполучення "密集的子彈 – *зливи куль*" було перекладено за допомогою генералізації, адже при дослівному перекладі це словосполучення перекладається як "щільний вогонь".

Інший приклад порівняння у наведеному вище реченні присутній у фразі "她那春藤般的手臂 – *її тонкі, як вербові гілки, руки*" порівняння передається завдяки частці 般的 – *як*.

А у фразі "仿佛拂去落在身上的雨滴 – *неначе змахували крапельки легкого дощу*" порівняння виражено за допомогою союзу 仿佛 – *неначе*.

9. 这样的热点遍布整座城市，像无数并行运算的 CPU，将“文革大革命”联为一个整体 (刘慈欣, 2006, с. 78).

Гарячі точки, подібні до цієї, виникали то тут, то там по всьому Пекіну, ніби синхронно працювали незліченні, підключенні паралельно центральні процесори, синтезуючи тим самим Велику пролетарську культурну революцію (Лю Цзінь, 2017, с.80).

Аналізуючи це речення, ми дійшли до висновків, що у процесі перекладу фрази "遍布整座城市 – *виникали то тут, то там по всьому Пекіну*", було використано метод генералізації, адже словосполучення перекладається як "розповсюдитися по всьому місту", але автор мав на увазі саме Пекін.

Фразу з порівнянням "像无数并行运算的 CPU" було перекладено за допомогою союзу 像 – *ніби*, а при перекладі було використано еквівалентний переклад, для більш детального опису, бо переклад словосполучення 行运算的 CPU дослівно перекладається як "процесори, що працюють паралельно".

Слід зазначити, що автор роману у мові оригіналу використав акронім CPU – *центральний процесор*, і не використав прийом калькування. Але перекладач,

для більшого розуміння терміну, переклав цей технічний термін більш зрозуміло.

10. 汪淼抬头看看反应黑箱，觉得它像一个子宫，工程师们正围着它忙碌，艰难地维持着正常的运行。在这场景前面，叠现着幽灵倒计时 (刘慈欣, 2006, с. 84).

Ван Мяо подивився на реакторну камеру, навколо якої метушилися інженери, щосили підтримуючи роботу, що кипіла всередині. На передньому плані цієї картини відображалися цифри зворотного відліку (Лю Цисінь, 2017, с.87).

Ім'я 汪淼 – Ван Мяо перекладено належним чином за допомогою транскрибування. Хоча аналізуючи наведене вище речення, науково-технічний термін "反应黑箱 – реакторна камера" перекладено за допомогою конкретизації, адже поділивши словосполучення на частини, його можна перекласти як "чорний ящик для реакцій". При перекладі на українську мову фраза з порівняльним союзом 像 (觉得它像一个子宫) опущена за невідомих причин, а фраза ...*що кипіла всередині* була додана для конкретизації.

При перекладі другої частини речення "在这场景前面，叠现着幽灵倒计时 – *на передньому плані цієї картини відображалися цифри зворотного відліку*" було використано прийом конкретизації для визначення місця дії.

11. 全面更新外围传感系统需要多长时间? (刘慈欣, 2006, с. 88).

Скільки часу забере комплексне оновлення вимірювальної апаратури? (Лю Цисінь, 2017, с. 90).

При перекладі цього речення науково-технічний термін "外围传感系统 – *вимірювальна апаратура*", був перекладений за допомогою прийому еквівалентного перекладу, адже при дослівному перекладі словосполучення виглядає таким чином: "зовнішні сенсорні системи".

12. 主任像不认识似的看着汪淼，但旋即恢复了兴奋状态，好像生怕失掉这个机会似的 (刘慈欣, 2006, с. 94).

Директор лабораторії витріщився на Ван Мяо, не вірячи своїм вухам, але незабаром його охопило збудження, немов він боявся, що Ван Мяо передумає, і він прогавить надану можливість (Лю Цисінь, 2017, с. 97).

У цьому реченні порівняння з мови оригіналу, що виражено за допомогою союзу 似的 – немов, на українську мову було перекладено за допомогою дієприслівникового звороту "не вірячи своїм вухам", що у свою чергу є прийомом компенсації. Порівняння з мови оригіналу було передано за допомогою союзу 好像 – **немов**, а слово 失掉 – прогавити(дослівно: втратити) було передано за допомогою генералізації.

13.他拿起电话下了停机命令，项目组里那些疲惫的研究员和工程师一下子都兴奋起来，开始按程序扳动上百个复杂的开关，众多的监控屏一个接一个地黑了下来，最后，主监控屏上显示了停机状态 (刘慈欣, 2006, с. 54).

Він підняв слухавку телефону внутрішнього зв'язку і віддав розпорядження зупинити роботу реактора. Внизу проектна група дослідників і техніків, які втомилися від необхідності виправляти неточності обладнання, також не могла спочатку повірити у почуте. Поспішаючи виконати отримані вказівки, вони клацали сотнями перемикачів, приводячи головну реакторну камеру в неробочий режим. Численні екрани моніторів, контрольні панелі ставали темними один за одним, доки на екрані головного монітора не з'явився напис, що робота реактора зупинена (Лю Цисінь, 2017, с. 57).

При аналізі цього речення, перш за все, слід зауважити, що перекладач розбив одне речення на декілька ускладнених, що спростило процес перекладу та окреслило рамки логічного розуміння тексту. Перекладач використав такі прийоми:

описовий переклад "他拿起电话 – Він підняв слухавку телефону внутрішнього зв'язку"; метод конкретизації "下了停机命令 – віддав розпорядження зупинити роботу реактора"(дослівно: команда

відключення); конкретизація місця – **внизу** (у тексті оригіналу місце не вказувалося); антонімічний переклад "一下子都兴奋起来 – *не могла спочатку повірити у почуте*" (дослівно: відразу оживитися); прийом додавання для більш детального опису *приводячи головну реакторну камеру в неробочий режим* (у тексті оригіналу уривок відсутній); калькування "主监控屏 – *екран головного монітора*"; антонімічний переклад "主监控屏上显示了停机状态 – *доки на екрані головного монітора не з'явився напис, що робота реактора зупинена*".

14. 当没有幽灵倒计时覆盖的现实重现眼前时，汪淼长出了一口气，像刚从水底挣扎出来一样 (刘慈欣, 2006, с. 102).

Як тільки звичайна світобудова відновилася без нав'язливих магічних чисел зворотного відліку, Ван Мяо набрав повні груди повітря, наче щойно винирнув з морських глибин за дорогоцінним ковтком повітря (Лю Цзінь, 2017, с. 105).

При аналізі перекладу речення можна побачити такі перекладацькі трансформації:

перестановка членів речення "当没有幽灵倒计时覆盖的现实重现眼前时 (дослівно: як тільки зворотній відлік зник з реальної картини світу...) – *як тільки звичайна світобудова відновилася без нав'язливих магічних чисел зворотного відліку*"; порівняння за допомогою союзу 像: "汪淼长出了一口气，像刚从水底挣扎出来一样 – *Ван Мяо набрав повні груди повітря, наче щойно винирнув з морських глибин за дорогоцінним ковтком повітря*. У перекладеному варіанті *винирнув з морських глибин за дорогоцінним ковтком повітря*" використовується прийом описового перекладу для розкриття суті образу.

15. 实验室现在做的，就是试图通过一种催化反应来代替分子建筑法，使巨量的分子在反应中同时完成筑砌 (刘慈欣, 2006, с. 108).

Зараз лабораторія працювала над тим, щоб замінити складний метод молекулярного будівництва простішим методом каталітичної реакції: так, щоб великі групи молекул самі шикувалися в необхідній послідовності (Лю Цисінь, 2017, с. 110).

При аналізі наведеного вище речення, можна побачити, що перекладач використовує метод описового перекладу та компенсації: *"так, щоб великі групи молекул самі шикувалися в необхідній послідовності"*. У мові оригіналу не описується сам процес, а читача ставлять перед фактом. Термін "催化反应 – каталітична реакція" перекладений здебільшого калькуванням, адже сам термін походить від англійської мови. Термін "分子建筑法 – молекулярне будівництво" був перекладений за допомогою калькування, адже це запозичення з англійської мови.

16. 高强度纳米材料怎么了？这不是高能加速器，只是一项应用研究，值得这样关注么？ (刘慈欣, 2006, с. 76).

Чому наноматеріали? Це не пришвидшувач заряджених частинок, а тільки невелике дослідження. Чому воно таке важливе для вас? (Лю Цисінь, 2017, с. 79).

Словосполучення "纳米材料 – наноматеріали" перекладено за допомогою транскрибування та калькування, адже вихідною мовою терміну була англійська мова. Термін "高能加速器 – пришвидшувач заряджених частинок" перекладено дослівно. Словосполучення "应用研究 – невелике дослідження" було перекладено за допомогою конкретизації, адже дослівно воно означає "прикладні дослідження".

17. 申玉菲的话让汪淼愣了一下，他对这个问题没有准备，于是强迫自己冷静下来，以免落人圈套 (刘慈欣, 2006, с. 156).

Слова Шень Юйфей приголомшили його на мить. Він не був готовий до подібного питання і змусив опанувати себе, щоб не потрапити у підготовлену пастку (Лю Цисінь, 2017, с. 159).

При аналізі двох речень можна стверджувати, що перекладач використовує прийом генералізації для таких словосполучень: "愣了一下 – приголомшили його на мить" (дослівно – трохи здивувати); а словосполучення "于是强迫自己冷静下来, 以免落人圈套 – змусив опанувати себе, **щоб** не попасти у підготовлену пастку" перекладено за допомогою сполучника **щоб** для приєднання підрядного речення мети.

18.汪淼吃惊地张大了嘴, 他竟在下意识中说出了那两个这时应十分忌讳的名词, 还好, 没有说出更忌讳的那个 (刘慈欣, 2006, с. 174).

Ван Мяо завмер з відкритим ротом, здивувавшись своїм словам. Необачно він озвучив дві гіпотези, згадки про які повинен був усіляко уникати (Лю Цисінь, 2017, с. 177).

У цьому реченні перекладач використав до такої перекладацької трансформації як компенсація і додавання: "吃惊地张大了嘴" дослівно перекладається як "відкрити рот від здивування". Перекладачем був запропонований більш влучний варіант із використанням дієприслівникового звороту: *завмер з відкритим ротом, здивувавшись своїм словам.* Словосполучення "下意识 – необачно" при перекладі було змінено за допомогою генералізації, адже дослівний переклад словосполучення – "машинально, рефлекторно".

19.我们是朋友, 我想帮你, 别走杨冬的路 (刘慈欣, 2006, с. 185).

Ми все ж таки друзі. І я не хочу, щоб вас спіткала доля Ян Дун (Лю Цисінь, 2017, с. 189).

У даному реченні частину "我想帮你, 别走杨冬的路 – І я не хочу, щоб вас спіткала доля Ян Дун" перекладач відтворює за допомогою компенсації та антонімічного перекладу, адже при дослівному перекладі вищевказаної фрази ми отримаємо такий варіант: "я хочу допомогти тобі не йти шляхом Ян Дун".

20. 听到这个名字，汪淼不由打了个寒战，但随之而来的愤怒又使他不顾一切了 (刘慈欣, 2006, с. 186).

Згадка цього імені нагнала дрижаків, але хвиля гніву надала Ван Мяо сміливості (Лю Цисінь, 2017, с. 190).

При перекладі метафоричного словосполучення "打了个寒战 - нагнати дрижаків" було використано прийом конкретизації, адже дослівний переклад фрази – "холодний піт"; а епітет *хвиля гніву* був використаний задля більшої виразності, адже у мові оригіналу автор не використовує ніяких стилістичних прийомів.

21. 汪淼的声音变得无力了 (刘慈欣, 2006, с. 76).

Ван Мяо запитав із тремтінням у голосі (Лю Цисінь, 2017, с. 80).

Дослівний переклад цього речення виглядає як: "Голос Ван Мяо став слабким".

Перекладач використав метод модуляції для більш емоційного забарвлення.

22. 汪淼看到网页上显示的只是一张莫尔斯电码对照表 (刘慈欣, 2006, с. 196).

Ван Мяо подивився на відкриту сторінку і побачив тільки таблицю кодування на основі азбуки Морзе (Лю Цисінь, 2017, с. 197).

При перекладі терміну "莫尔斯电码 – азбука Морзе" було використано транскрибування з елементами калькування; а термін "对照表 – таблиця кодування" було перекладено за допомогою конкретизації, адже цей термін має кілька значень, серед яких: "зіставна таблиця".

23. 在以后的两天内，设法找到一个能够观测宇宙背景辐射的地方。具体的请看我随后发给你的电子邮件 (刘慈欣, 2006, с. 200).

У найближчі два дні спробуйте знайти місце для спостереження за реліктовим випромінювання. Деталі я вам переішлю електронною поштою (Лю Цисінь, 2017, с. 201).

Аналізувавши це речення, можна дійти до висновків, що термін "宇宙背景辐射 – реліктове випромінювання" було перекладено за допомогою конкретизації, адже у терміні існує більш ширше значення – космічне фонове випромінювання. Переклад даного словосполучення: "具体的请看 – деталі" був виконаний за допомогою модуляції, адже дослівно словосполучення перекладається як: "усіляка інформація для перегляду"; словосполучення 电子邮件 – *електронною поштою* перекладено за допомогою калькування.

24.三天后，也就是十四日，在凌晨一点钟至五点钟，整个宇宙将为你闪烁 (刘慈欣, 2006, с. 201).

Через три дні, чотирнадцятого числа, з першої години ночі до п'ятої години ранку увесь Всесвіт підморгуватиме вам (Лю Цзінь, 2017, с. 203).

Слід зазначити, що при перекладі словосполучення 整个宇宙将为你闪烁 – "увесь Всесвіт підморгуватиме вам" було використано прийом конкретизації, адже слово 闪烁 має багато варіантів перекладу, включаючи: "сіяти, світити, блимати".

25.但是无论怎说吧，这是个黄金时代一天一天胡胡涂涂的过去完全没有忧虑象棵傻大的热带的树常开着花一年四季是春天 (刘慈欣, 2006, с. 204).

І все ж, що не кажи, той час був для мене щасливою порою. Безтурботно проходили дні, я жила, як дерево в тропіках, для якого цілий рік весна (Лю Цзінь, 2017, с. 205).

При перекладі на з китайської можна визначити явне порівняння "象棵傻大的热带的树 – жила, як дерево в тропіках". Показником явного порівняння в даному реченні є союз 象 – як. Також у тексті оригіналу використано алюзію "暗喻: 黄金时代 – дослівно: *Золотий вік, золота доба, щаслива пора*". Слід зазначити, що перекладач використав прийом членування речень, для більш зрозумілішого контексту.

Отже, базуючись на наведених вище прикладах, можна стверджувати, що реченням китайської науково-фантастичної прози характерне часте використання виразних художніх засобів та науково-технічної термінології. У процесі перекладу такі стилістичні особливості, перш за все, мають сприйматися перекладачем на культурно-освітньому рівні для знаходження найбільш влучного відповідника. Однак, через певні національно-стилістичні особливості китайської мови, у процесі перекладу переважно використовують дослівний переклад та конкретизацію, для збереження "науковості" тексту.

3.2 Засоби відтворення синтаксичних особливостей науково-фантастичного тексту

Як зазначалося в теоретичній частині даного дослідження, китайська мова відрізняється від української своєю типологічною структурою, що впливає на синтаксис цих двох мов і має певні особливості у процесі перекладу. Проаналізувавши роман "Проблема трьох тіл", що відносять до науково-популярної фантастики, ми виявили певні синтаксичні особливості жанру та їх відтворення у перекладі.

1. 沉默良久，这个为某种超出人类理解力的力量代言的女人，冷酷地封死了汪淼的一切出路 (刘慈欣, 2006, с. 134).

Настало тривале мовчання. Ця жінка, яка виступала в ролі спікера незбагненої сили, що перебуває поза людським розумінням, відрізала Ван Мяо всі шляхи для відступу (Лю Цзінь, 2017, с. 136).

Аналізуючи це речення слід зазначити, що перекладач, в силу стилістичних особливостей китайської мови, відтворив зазначене вище речення за допомогою розкладання складного речення на просте безособове: "沉默良久 – Настало тривале мовчання", та просте ускладнене: "这个为某种超出人类理解力的力量代言的女人，冷酷地封死了汪淼的一切出 – Ця жінка,

яка виступала в ролі спікера незбагненої сили, що перебуває поза людським розумінням, відрізала Ван Мяо всі шляхи для відступу". Слід зазначити, що через особливості структури китайського речення автор використав граматичну трансформацію, виокремивши означення: *яка виступала в ролі спікера незбагненої сили, що перебуває поза людським розумінням.*

2. 他并不惧怕大楼的守卫者，那二百多名"四二八"战士，与诞生于 1966 年初、经历过大检阅和大串联的"红色联合"相比要稚嫩许多 (刘慈欣, 2006, с. 8).

Але він побоювався не захисників будівлі – ті, понад двісті солдатів Двадцять восьмої бригади, були не більше, ніж жовторотими недосвідченими молодиками порівняно зі згуртованими і перевіреними, як на парадах, так і в реальних справах ветеранами його передового загону, сформованому на початку Великої пролетарської революції в перші місяці 1966 року (Лю Цисінь, 2017, с. 9).

При аналізі двох речень можна стверджувати, що перекладач використав антонімічний переклад, винісши порівняння на перший план: "...були не більше, ніж жовторотими недосвідченими молодиками..."

Також слід зазначити, що переклад був виконаний з використанням складного безсполучникового речення.

Увагу привертає і використання складеного означення як на китайській мові, так і в перекладі на українську мову: 诞生于 1966 年初、经历过大检阅和大串联的"红色联合" – *порівняно зі згуртованими і перевіреними, як на парадах, так і в реальних справах ветеранами його передового загону, сформованому на початку Великої пролетарської революції в перші місяці 1966 року.*

3. 四二八的人在前面多次玩过这个游戏，在楼顶上站出来的人，除了挥舞旗帜外，有时还用喇叭筒喊口号或向下撒传单，每次他们都能在弹雨中全身而退，为自己挣到了崇高的荣誉 (刘慈欣, 2006, с. 14).

Багато солдатів Двадцять восьмої бригади раніше вже демонстрували подібну завзятість: видираючись нагору будівлі штабу, вивішуючи прапори

на вулицю, час від часу вигукуючи через мегафон гасла і девізи й засипаючи листівками атакуючих унизу (Лю Цисінь, 2017, с. 11).

У китайському реченні перекладач використовує описовий переклад і вводить дієприслівникові звороти: *видираючись...*, *вивішуючи...*, *вигукуючи...*, що є граматичною трансформацією. Слід зазначити, що оригінал речення на китайській мові має союз зв'язку "除了 – окрім", який було опущено при перекладі. Завдяки цьому союзу можна було б використати антонімічний переклад.

4. 在校园中，红卫兵、文革工作组、工宣队和军宣队，相互之间都在爆发尖锐的冲突，而每种派别的内部又时时分化出新的对立派系，捍卫着各自不同的背景和纲领，爆发更为残酷的较量 (刘慈欣, 2006, с. 17).

*У кампусі університету відбувалося гостре протистояння між хунвейбінами, Робітничою групою Культурної революції, Робітничою агітбригадою й Армійською агітбригадою. І кожне з угруповань **то** ділилося на нові ворогуючі фракції, **то** об'єднувалося знову; кожне зі своєю ідеологічною базою і програмою, що неминуче призводило до все жорстокіших протистоянь (Лю Цисінь, 2017, с. 19).*

Перш за все слід зазначити, що у процесі перекладу складне речення з китайської мови було трансформовано у два простих ускладнених. У китайському реченні єднальний сполучник 又, у перекладі виражає розділовий сурядний сполучник "**то...то...**". Даний приклад показує таку трансформацію, як граматична заміна.

5. 但这次被批斗的反动学术权威，却是任何一方均无异议的斗争目标，他们也只能同时承受来自各方的残酷打击 (刘慈欣, 2006, с. 22).

*Але метою цих "Зібрань" було розвінчання реакційних буржуазних реакційних умів – ворогів кожної з фракцій. І в жертв не було іншого вибору, **окрім** як терпіти жорстокі нападки представників кожного з угруповань,*

що намагалися випередити одне одного в кількості виявлених контрреволюціонерів (Лю Цисінь, 2017, с. 23).

Аналізуючи речення оригіналу та переклад речення можна дійти до висновків, що перекладач використав заміну складносурядного речення з союзом 却是 на два простих ускладнених речення з протиставним союзом сурядності *окрім*, а також прийом описового перекладу та додавання. В тексті оригіналу відсутня частина – "*окрім як терпіти жорстокі нападки представників кожного з угруповань*".

6. "很好，来，我们把球桌换个位置。" 丁仪招呼一脸迷惑的汪淼，两人抬起沉重的球桌，将它搬到客厅靠窗的一角 (刘慈欣, 2006, с. 56).

Дуже добре. А тепер переставимо стіл, - Ван Мяо у явному збентеженні під керівництвом Дін Ї переставив важкий стіл в інший куток вітальні до вікна (Лю Цисінь, 2017, с. 58).

При аналізі даного речення, ми бачимо, що перекладач розділив пряму мову на два простих речення. 很好 – *Дуже добре*. – просте безособове; 来，我们把球桌换个位置 – *А тепер переставимо стіл* – спонукальне, означено особове. У перекладі на українську перекладач використав прийом додавання, для більш зрозумілого контексту.

7. 应该庆祝一下，我们发现了一个伟大的定律：物理规律在时间和空间上是均匀的 (刘慈欣, 2006, с. 62).

Ми повинні відсвяткувати відкриття базових законів природи: фізичні закони єдині у всьому Всесвіті, незалежно від часу і місця їх апробації. (Лю Цисінь, 2017, с. 64).

Аналізуючи наведене речення можна побачити розгортання речення. Переклад спонукально-стверджувального речення "应该庆祝一下，我们发现了一个伟大的定律 – (дослівно) Давайте відсвяткуємо, ми відкрили великий закон фізики" було виконано за допомогою додавання та граматичної заміни "*Ми повинні відсвяткувати відкриття базових законів природи*".

Друга частина речення 物理规律在时间和空间上是均匀的 при перекладі має такий вигляд через особливість порядку слів у китайському реченні.

8. 不但在不同的加速度上不一样，在同一加速器不同时间的试验中也不一样，物理学家们慌了，把这种相同条件的超高能撞击试验一次次地重复，但每次的结果都不同，也没有规律 (刘慈欣, 2006, с. 68).

Ба більше, результати відрізняються в разі проведення однакових випробувань не тільки на різних пришвидшувачах, а й на одному і тому самому пришвидшувачі в різний час. Учені в паніці. Вони повторюють експерименти зі зіткненням частинок при надвисоких енергіях знову і знову за однакових умов, але щоразу результати занадто різняться, і схоже, у їх появі немає жодної закономірності (Лю Цисінь, 2017, с. 70).

Усе складне речення оригіналу, що складається з декількох частин, розділене на кілька самостійних речень в перекладі. Перше речення було перекладене як складносурядне, за допомогою протиставних сполучників *а, але*. Неозначено особову частину речення 把这种相同条件的超高能撞击试验一次次地重复，但每次的结果都不同，也没有规律 було перекладено як узагальнено особове речення за допомогою займенника *Вони*. Тому можна стверджувати, що перекладач використав граматичну трансформацію членування.

9. 看到丁仪盯着自己不做声，他又补充道...(刘慈欣, 2006, с. 75).

Побачивши, що Дін Ї дивиться на нього з подивом, він поспішно додав... (Лю Цисінь, 2017, с. 76).

При перекладі даного речення частина яка вказує на завершеність дії 看到, була передана за допомогою дієприслівника *Побачивши*. Можна стверджувати, що словосполучення 不做声 (дослівно: мовчки) було перекладено за допомогою прислівника *з подивом*. У першому випадку переклад було виконано завдяки граматичній заміні, а другому – антонімічному перекладу з граматичною заміною.

10. 在理论物理这个领域要想有所建树，需要一种宗教般的执著，这很容易把人引向深渊 (刘慈欣, 2006, с. 82).

У царині теоритичної фізики, щоб досягти певних успіхів, треба бутитрохи фанатиком, що може легко підштовхнути до краю прірви (Лю Цисінь, 2017, с. 85).

Дане речення з сурядною конструкцією *要想...需要...* був запропонований переклад за допомогою відповідного сурядного сполучника мети *щоб*. Слід зазначити, що при перекладі зберігається структура ускладненого речення як на китайській, так і на українській мові. Отже підсумовуючи, можна стверджувати, що у даному реченні був використаний прийом синтаксичного уподібнення.

11. 难道物质的本原真的是无规律吗？难道世界的稳定和秩序，只是宇宙某个角落短暂的动态平衡？只是混乱的湍流中一个短命的旋涡？ (刘慈欣, 2006, с. 88).

Чи може фундаментальна природа матерії бути анархічною? Чи може так виявитися, що стабільність і порядок у певній частині Всесвіту – не більше, ніж тимчасова динамічна рівновага системи, просто недовговічна вихрова турбулентність? (Лю Цисінь, 2017, с. 90).

При аналізі цих двох речень слід звернути увагу, що перекладач зберіг структуру питального речення, хоча частка *难道* вказує на риторичне питання. Перекладач об'єднав два простих речення у одне підрядне, за допомогою союзу *не більше, ніж*, а також використавши антонімічний переклад, адже союз *只是* перекладається, як: "тільки, всього лише".

12. 在"科学边界"的学者们进行讨论时，常用到一个缩写词："SF"，它不是指科幻，而是上面那两个词的缩写。这源自两个假说，都涉及到宇宙规律的本质 (刘慈欣, 2006, с. 109).

Члени "Рубежів науки", обговорюючи фізику, часто використовували абрєвіатуру "SF". Вони мали на увазі зовсім не наукову фантастику, а якраз

ці два слова – "стрілець" і "фермер". Це було відсилання до двох гіпотез, що стосуються природи фундаментальних законів Всесвіту. (Лю Цисінь, 2017, с. 111).

Аналізуючи речення мови оригіналу та його перекладений варіант, можна стверджувати, що дієприслівниковий зворот *"обговорюючи фізику"* на українську мову був переданий за допомогою конструкції "在...时" – під час чогось. Дослівно цю фразу можна перекласти як: *"під час обговорення"*.

Отже, можна стверджувати, що перекладач використав граматичну трансформацію, замість пошуку відповідника. У процесі перекладу речення мови оригіналу, було використано протиставні союзи сурядності *"не...а"*, які у китайській мові передаються конструкцією "不是...而是...". Також слід зазначити, що перекладач використав прийом додавання, а саме слів *"стрілець" і "фермер"*, для надання повнішого сенсу речення.

13.他拍的时候用的是目视取景器, 没用液晶屏, 因为怕看到结果, 虽然迟早要看 (刘慈欣, 2006, с. 114).

Знімаючи, він використовував видошукач, а не LCD-дисплей, боячись завчасно побачити отриманий результат. (Лю Цисінь, 2017, с. 116).

Аналізуючи переклад речення, слід зазначити, що перекладач використовує метод граматичної заміни і вводить дієприслівникові звороти *"Знімаючи..."* та *"боячись побачити..."*, які в китайській мові виражені конструкцією на позначення часу "拍的时候" та конструкцією з дієсловом завершеної дії "怕看到".

14.本发明的目的是依照能量守恒和能量转换规律, 发明和设计出一种利用高磁能的永久磁体之间的异极相吸和同极相斥所产生的强大拉力和推动力转换成轮轴扭转力, 将磁能转换成机械能 (刘慈欣, 2006, с. 175).

Метою цього приладу є винахід і розробка способу, який використовує сильну тягову силу та рушійну силу, що створюються внаслідок притягання та відштовхування тих самих полюсів між постійними магнітами з високою магнітною енергією, щоб перетворитись на вісь

колеса відповідно до закону енергозбереження та перетворення енергії. Сила кручення перетворює магнітну енергію в механічну. (Лю Цисінь, 2017, с. 179).

Аналізуючи наведене вище речення можна стверджувати, що речення є складним визначенням, що складається з декількох визначень, з'єднаних послідовно. У процесі перекладу послідовне підпорядкування зберігається.

15. 上述所列具体实现方式为非限制性的,对本领域的技术人员来说,在不偏离本实用新型范围内,进行的各种改进和变化,均属于本实用新型的保护范围 (刘慈欣, 2006, с. 183).

Конкретні методи реалізації, перераховані вище, не є обмежувальними. Для фахівців у цій галузі різні вдосконалення та зміни, внесені, не виходячи за рамки нової моделі корисної моделі, належать до сфери захисту корисної моделі (Лю Цисінь, 2017, с. 184).

В даному реченні зустрічаються найбільш вживані стійкі вирази, наприклад, 上述所列 – "вищевикладений", "наведений вище", 对 ... 来说 – "що стосується", "щодо", 在 ... 范围内 – "в межах", 例如 – "наприклад". Дані вирази і конструкції мають еквіваленти в українській мові, тому їх переклад не викликає труднощів. В даному прикладі еквіваленти в тексті перекладу існують тільки для стійких виразів 上述所列 і 例如, значення конструкцій 对... 来说, 在 ... 范围内 виражені граматично.

16. 否则,系统可能会无法识别该设备 (刘慈欣, 2006, с. 184).

Інакше, система може не розпізнати пристрій (Лю Цисінь, 2017, с. 185).

Орiнал речення мiстить: суб'єкт, предикат i об'єкт дiї. У перекладi з'являється пасивний стан, як суб'єкт i об'єкт виступають еквiвалентами суб'єкта та об'єкта на китайській мові. Слiд зазначити, що в реченнях українською мовою може змiнюватися синтаксичний час. Наприклад, формам майбутнього часу оригiналу вiдповiдають форми теперiшнього часу в перекладi.

17. 为达到上述目的,本实用新型采用了以下技术方案 (刘慈欣, 2006, с. 188).

Даний винахід використовується за допомогою нижчевказаної технічної схеми (Лю Цисінь, 2017, с. 189).

У тексті оригіналу присутній прийменник 为, який опускається при перекладі. Крім того, дієслово-присудок у формі минулого часу в перекладі замінюється на дієслово у формі теперішнього часу.

18.打完电话后, 汪淼坐到电脑前, 开始打印网页上显示的那张很简单的莫尔斯电码对照表 (刘慈欣, 2006, с. 154).

Закінчивши розмову, Ван Мяо сів за комп'ютер і пустив на друк таблицю кодування на основі азбуки Морзе, яку передала йому Шень Юйфей (Лю Цисінь, 2017, с. 156).

При аналізі даного речення слід зазначити, що завершеність дії 打完电话后 у процесі перекладу було передано дієприслівниковим зворотом. Перекладач у тексті перекладу опустив фразу "开始打印网页 – відкрив Інтернет сторінку", та використав до трансформацію додавання "яку передала йому Шень Юйфей", для більшої розгорнутості

Отже, проаналізувавши вищеперераховані мовні одиниці можна дійти до таких висновків, що типологічною ознакою китайської мови на відміну від української є часте використання замість сполучникового зв'язку вступних слів і словосполучень, відсутність морфологічних показників частин мови, а також лише граматичні відносини між словами за допомогою службових слів.

Висновки до розділу 3

У ході перекладацького аналізу стилістичних та синтаксичних особливостей науково-фантастичного тексту на китайській мові були здійснені ми дійшли до висновків, що при відтворенні його стилістичних особливостей на українській мові для досягнення адекватності перекладу та збереження емоційно-оцінної інформації найбільш влучними способами перекладу є дослівний переклад, опущення і додавання. Також, аналізуючи

наведені вище приклади можна стверджувати, що найчастішим у вживанні експресивним засобом є порівняння (в 7 реченнях) та метафора (в 5 реченнях). Найбільш влучним методом при перекладі на українську мову цих експресивних засобів стали генералізація та конкретизація.

Розглядаючи граматичні структури типологічно різних мов таких як, китайська та українська можна зазначити, що відмінностей між цими структурами дуже багато. Ці відмінності обумовлюють певні граматичні трансформації у процесі перекладу. Граматичний аналіз особливостей перекладу науково-фантастичних текстів з китайської мови на українську виявив такі моменти:

1. Складним синтаксичним конструкціям в перекладі відповідають їх спрощені варіанти. Наприклад, складні речення трансформуються в прості (5 речень), двоскладні речення перетворюються в односкладні узагальнено-особисті, складні члени речення поділяються на складові компоненти, які в реченнях перекладу виконують певні синтаксичні ролі самостійно.

2. При перекладі частини складних речень можуть стати членами речення, а члени речення можуть змінювати свою синтаксичну роль. Зміна синтаксичних ролей при перекладі є однією з найпоширеніших трансформацій.

ВИСНОВОК

Переклад – це засіб міжмовної комунікації, при якому на перекладній мові створюється текст, комунікативно-рівноцінний оригіналу, причому його комунікативна відповідність виявляється в його функціональному, змістовному і структурному відношенні. Для того, щоб уміти адекватно відтворити значення слова або фрази, необхідно не тільки вміти використовувати контекст, а й розуміти граматичні особливості двох мов. Корелюючи цими знаннями, перекладач без особливих складнощів може виконати якісний переклад в будь-якого жанру. Слово поза контекстом не піддається адекватному та остаточному перекладу.

На основі завдань даного дослідження, та відповідно до систематизації теоретичних і методологічних засад, мета даного дослідження була досягнута, а саме – виявити стилістичні та синтаксичні особливості у китайських науково-популярних творах, та визначити прийоми їх відтворення в українському перекладі.

У ході дослідження були проаналізовані стилістичні та синтаксичні особливості китайських науково-популярних творів та їх відтворення. У процесі цього аналізу, ми сформувавши методологічні засади, завдяки яким пріоритетними методами нашого дослідження стали зіставний та типологічний методи.

Слід зазначити, що за допомогою наведених вище методів дослідження, ми досягли завдання у визначенні прийомів та способів відтворення особливостей китайських науково-фантастичних текстів в українському перекладі. Результати цього дослідження наведено нижче:

- Тексту жанру наукова-фантастика притаманні ознаки як художнього, так і науково-технічного тексту, що в свою чергу вплинуло на певні лексико-граматичні особливості;
- У синтаксичній структурі науково-фантастичних текстів використовуються складні і клішовані синтаксичні структури, причинно-

наслідкові словосполучення, логічні зв'язки, вступні слова і словосполучення, поширені фразеологічні штампи.

- Стилiстичній структурi притаманне емоційне забарвлення, виразність та експресивність, що прикрашають мову, і дозволяють зробити її яскравою, образною, виразною і передавати почуття й емоції.

Для досягнення результатів дослідження були застосовані такі перекладацькі трансформації: додавання, опущення, генералізація, конкретизація, калькування, антонімічний переклад, граматична заміна. Необхідність використання певних трансформацій обумовлена відмінністю в будові мов та їхніх категорій і понять, а також обсягом змісту подібних форм і конструкцій. Вищеперераховані трансформації забезпечують коректність перекладу між типологічно різними мовами, віддзеркалення відповідних тактик (передачі когнітивної інформації, відтворення стилістичних характеристик тексту і стилістичної адаптації тексту). Вибір певної перекладацької трансформації обумовлений типологічною відмінністю структур китайської та української мов, де перша є ізолюючою, а друга – флективною.

Незважаючи на відмінності китайської та української мов, у процесі перекладу усі дії повинні бути спрямовані на збереження адекватності та еквівалентності тексту, логічності його викладу, послідовності та довершеності думки. Переклад науково-фантастичних текстів є комплексним процесом, і потребує володіння певними лінгвістичними, перекладацькими, фоновими знаннями, а також знаннями з предметних галузей та специфічної термінології. Але основним критерієм якісного перекладу залишається влучне використання контексту.

Основною проблемою перекладу китайської науково-фантастичної прози є те, що це жанр є досі малопопулярним та маловивченим на території України. Дуже незначна кількість українських видавництв бере на себе відповідальність перекладати твори цього жанру, і тому в літературному

просторі таких творів досить мало, а їх переклад виконується за допомогою мови посередника.

Отже, проведені дослідження доповнює уявлення про особливості перекладу китайськомовних науково-фантастичних текстів, що відкривають широкий простір для подальших досліджень особливостей перекладу текстів цього жанру. Результати можуть бути використані для навчання як художньому так і науково-технічному перекладу з китайської мови на факультетах іноземних мов.

摘要

翻译是一种语言间的交流方式，其中以翻译后的语言创建的文本在语言上与原始语言在通信上等效，并且其通信对应关系体现在功能，实质和结构关系上。为了能够适当地再现单词或短语的含义，不仅需要能够使用上下文，而且还必须理解两种语言的语法特征。与此相关的翻译人员可以轻松地进行任何类型的高质量翻译。脱离上下文的单词不能被充分、明确地翻译。

考虑到中国科幻小说是一种相对较年轻的文学体裁，可以说在乌克兰翻译中该体裁文本的复制存在一些问题。这主要归因于汉语的社会文化方面，为了进行复制，翻译者不仅对应用知识有所了解，而且对理解上下文也必不可少。分析中国科幻小说中的风格手段，我们可以得出结论，有必要在翻译中保留原著的形象。鉴于此，首先，应该指导翻译器重现接收功能，而不是重现接收本身。

在描述了汉语的句法结构之后，我们可以说，由于汉语中单词的清晰和稳定的顺序，如果不使用某些翻译转换，就不可能将其翻译成乌克兰语。后者反过来导致乌克兰语句子语法结构的重大重组。

在对中文科幻小说的文体和句法特征进行翻译分析的过程中，我们得出的结论是，在乌克兰语中再现其文体特征以实现翻译的充分性以及情感和评估信息的保存时，最准确的翻译方法是直译，省略并添加。同样，通过分析以上示例，我们可以说，最常见的表达方式是比较和隐喻。概括和具体化成为将这些表达方式翻译成乌克兰语的最准确方法。

因此，我们可以得出结论，在各种文学，语言和翻译作品中都可以发现使用比较和类型学方法再现科幻小说的艺术和语法成分。

在确定了汉语的类型学特征后，我们发现在翻译过程中应牢记汉语是孤立的，并且是乌克兰语-屈折的。这就是在翻译过程中造成困难的原因，因为中文单词可以充当语音的多个部分，并且由于缺乏形态上的一致性，句子保留了更清晰的单词顺序。因此，比较方法已在本研究中得到实际应用。

考虑到汉语和乌克兰语等类型不同的语言的语法结构，可以注意到这些结构之间存在许多差异。这些差异会导致翻译过程中发生某些语法转换。

本研究的目的得以实现，即-识别中国科普作品中的文体和句法特征，以及将其翻译成乌克兰语时其再现的特殊性。

该研究分析了中国科普作品的风格和句法特征，以及它们在翻译成乌克兰语时的再现。在分析过程中，借助比较和类型学研究方法，完成了识别中国科幻小说文本的特征及其在翻译成乌克兰语时的再现的任务。这项研究的结果如下：

- 科幻小说的文本既具有艺术文本又具有科学技术文本的特征，从而又影响了某些词汇和语法特征；
- 科幻小说的句法结构使用复杂而陈词滥调的句法结构，因果短语，逻辑联系，介绍性单词和短语，常用短语邮票。
- 风格结构的特征是情感色彩，表现力和表达力，这些修饰了语言并使其明亮，富于想象力，表达力并传达了情感和情感。

为了获得研究结果，应用了以下翻译转换：加法，省略，泛化，具体化，跟踪，反义翻译，语法替换。之所以需要使用某些转换，是因为语言的结构及其类别和概念以及这种形式和结构的内容量存在差异。上述转换确保了类型不同的语言之间翻译的正确性，适当策略的反映（认知信息的传递，文本的样式特征的再现以及文本的样式适应）。选择某种翻译转换是由于汉语和乌克兰语结构之间的类型差异，前者是孤立的，后者是屈折的。

尽管汉语和乌克兰语之间存在差异，但在翻译过程中，所有动作均应旨在保持文本的充分性和等效性，文本的呈现逻辑，思想的一致性和完美性。科幻小说的翻译是一个复杂的过程，需要掌握某些语言，翻译，背景知识以及主题领域和特定术语的知识。但是，质量转换的主要标准是正确使用上下文。

中国科幻小说翻译的主要问题是，这种类型在乌克兰仍然不受欢迎，而且研究不多。极少数的乌克兰出版商负责翻译这种类型的作品，因此在文学领域这种作品很少，它们的翻译是使用中介语言进行的。

因此，该研究补充了中文科幻小说文本翻译的特殊性的思想，这为进一步研究该类型文本的特殊性开辟了广阔的空间。研究结果可用于在外语学院教授汉语的艺术，科学和技术翻译。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов, Л. (1975). *Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Международные отношения.
2. Білодід, І. (1973). *Сучасна українська мова : Стилїстика*. Київ.
3. Бреева, Л. (2004). *Лексико-стилистические трансформации при переводе. Теория текста: Учебное пособие*. Москва.
4. Бритиков, А. (2000). *Отечественная научно-фантастическая литература. Некоторые проблемы и теории жанра*. Санкт-Петербург: Борей-Арт.
5. Ван, Ли. (1989). *Части речи. Новое в зарубежной лингвистике*. Москва.
6. Веденська, Т. (2001). Стилїстичний аналіз (сучасні зарубіжні методики). *Слово і час*, 9, с. 61– 62.
7. Виноградов, В. (1963). *Стилїстика. Теория поэтической речи. Поэтика*. Москва.
8. Гальперин, И. (2007). *Текст как объект лингвистического исследования*. Москва.
9. Горелов, В. (1984). *Лексикология китайского языка*. Москва: Просвещение.
10. Горелов, В. (1979). *Стилїстика современного китайского языка*. Москва: Просвещение
11. Гречина, Л. (2011). До проблем лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури. *Вісник Житомирського державного університету*, 57, с. 166– 169.
12. Гуревич, И. (1974). *Очерк грамматики китайского языка*. Москва: Наука.
13. Гумбольдт, В. (1985). *Язык и философия языка*. Москва.
14. Гухман, М. (1973). *Лингвистические универсалии и типологические исследования. Вопросы языкознания*. Москва.
15. Данилова, З., Гулкевич, С. (2004). Теоретичні основи перекладу. *Видавництво Львівської комерційної академії*, 68, с. 44– 47.

16. Дудик, П. (2005). *Методологія, методи й методика стилістики*. Київ: Академія.
17. Єрмоленко, С. (2007). *Методи стилістичних досліджень. Українська лінгвостилістика XX – початку XXI ст. Система понять і бібліографічні джерела*. Київ.
18. Ефремова, В. (1988). *Проблемам научной фантастики*. Николаев
19. Жданкин, И. (1985). *Слова-единицы речи в китайском языке*. Москва.
20. Загнітко, А. (2009). Методи і методики дослідження сучасного синтаксису. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*, 475–477, с. 215 – 200.
21. Захарова, Н. (1995). *Современная китайская проза*. Москва.
22. Калашник, Н., Гетьман, Н. (2004). *Теорія та практика перекладу*. Запоріжжя: ВАТ Мотор-Січ.
23. Коваленко, А. (2003). *Общий курс научно-технического перевода: пособие по переводу с англ. языка на рус.* Киев.
24. Котов, А. (1984). *Некоторые методологические вопросы описания стилистических систем изолирующих языков. Вопросы языкознания*. Москва.
25. Котов, А. (1987). *О соотношении функциональных стилей китайского и русского языков. Вопросы систем организации речи*. Москва.
26. Комиссаров, В. (1990). *Теория перевода (лингвистические аспекты)*. Москва.
27. Кочерган, М. (2006). *Вступ до мовознавства: 2-ге видання*. Київ: Академія.
28. Кутузова, Г. (2008). *Междисциплинарные связи в обучении иностранных студентов*. Санкт-Петербург.
29. Лемешко, Ю. (2001). *Язык китайского общественно-политического текста (синтаксические и стилистические особенности)*. Дис. канд. филол. наук. Москва.

30. Лотте, Д. (1941). *Некоторые принципиальные вопросы отбора и построения научно-технических терминов*. Москва.
31. Лытова, Г. (2004). *Некоторые особенности употребления вводных слов китайского языка в художественных и публицистических текстах*. Москва: Китайское языкознание.
32. Люй, Шусян. (1965). *Очерк грамматики китайского языка*. Москва.
33. Маслов, Ю. (1998). *Введение в языкознание*. Москва.
34. Мацько, Л. (2003). *Методологія і методи стилістики. Стилiстика української мови*. Київ.
35. Мацько, Л. (2003). *Методологія і методи стилістики / Л. І. Мацько // Стилiстика української мови*. Київ.
36. Мисуно, Е. (2013). *Письменный перевод специальных текстов: учебное пособие*. Москва.
37. Никитина, Т. (1992). *Выбор грамматической модели для описания языка изолирующего строя. Актуальные вопросы китайского языкознания*. Москва.
38. Плещенко, Т., Федотова, Н., Чечет, Р. (2001). *Стилистика и культура речи*. Минск.
39. Попова, З. (2010). *Общее языкознание*. Москва: АСТ: Восток-Запад.
40. Прядохин, М. (1974). *Учебное пособие по китайскому языку для III курса*. Москва.
41. Райс, К. (1978). *Классификация текстов и методы перевода. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*. Москва: Международные отношения.
42. Рецкер, Я. (1974). *Теория перевода и переводческая практика*. Москва: Международные отношения.
43. Семенас, А. (1992). *Лексикология современного китайского языка*. Москва.
44. Сенкевич М.П. (2006). *Стилiстика наукової мови і літературне редагування наукових творів*. Київ.

45. Солнцев, В. (1960). *Соотношение слова и предложения в китайском языке*. Москва.
46. Солнцев, В. (1995). *Введение в теорию изолирующих языков*. Москва: Изд. фирма "Вост. лит." РАН.
47. Троянская, Е. (1989). *Обучение чтению научной литературы. В помощь преподавателю иностранных языков*. Москва: Наука.
48. Тюленей, С. (2004). *Теория перевода. Учебное пособие*. Москва: Гардарики.
49. Успенский, Б. (1965). *Структурная типология языков*. Москва
50. Федоров, А. (2007). *Основы теории перевода*. Москва: Филология ТРИ.
51. Холодович, А. (1979) *Проблемы грамматической теории*. Ленинград.
52. Цзинь Шаочжи. (1988) *Классификация лексики современного китайского языка*. Вестник Ленинград.
53. Чепурна, О. (2014). Лінгвостилістичні аспекти перекладу текстів художньої літератури. *Вісник Львівського університету*, 22, с. 176–180.
54. Чернышева, Т. (1985). *Природа фантастики*. Иркутск.
55. Чернявская, В. (2007). *Интерпретация научного текста*. Москва.
56. Швейцер, А. (1998). *Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты*. Москва.
57. Шпак, В., Дегтярџова, Л., Могілей, І. (1999). *Основы перекладу: граматичні та лексичні аспекти*. Київ.
58. Штерн, І. (2001). *Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики*. Київ.
59. Шутова, Е. (1984). *Вопросы теории синтаксиса на основе сопоставления китайского и русского языков*. Москва.
60. Шутова, Е. (1991). *Синтаксис современного китайского языка*. Москва.
61. Щичко, В. (1998). *Перевод с китайского языка. Начальный курс. Учебное пособие*. Москва.
62. 黎锦熙. (2007). *新著国语文法*. 长沙: 南教育出版社.
63. 邵志洪. (2003). *汉英对比翻译导论*. 上海: 华东理工大学出版社.

64. 张海涛. (1991). 汉思维差异英对翻译的影响. 中国翻译.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

65. Добржанська, В. *Врахування особливостей текстів науково-популярного характеру при організації роботи студентів неспеціальних факультетів над їх перекладом*. Retrived September 25, 2020, from: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38269/56-Dobrzhanska.pdf?sequence=1>
66. Караев, Н. *Главный фантаст Поднебесной – Лю Цысинь*. Retrived September 12, 2020 from: <https://dtf.ru/read/23693-glavnyu-fantast-podnebesnoy-lyu-cysin>
67. Караев, Н. *Лю Цысинь, автор "Задачи трёх тел", – о китайской фантастике и не только*. Retrived September 9, 2020 from: <https://www.mirf.ru/book/liu-cixin-interview/>
68. Караев, Н. *Какую фантастику пишут в Китае*. Retrived September 17, 2020, from: <https://www.mirf.ru/book/fantastika-kitaya/>
69. Кірносова, Н. (2007). *Система трансформацій в українському та китайському перекладознавстві*. Retrived September 17, 2020, from: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31295/05Kirnosova.pdf?sequence=1>
70. Клебан Ю. *Свіжа кров – 2018: що готують нові гравці видавничого ринку*. URL: <https://chytomo.com/svizha-krov-2018-shho-gotuyut-novi-gravtsi-v/>
71. Лагута, Т., Вержанська, О. (2012) *Науково-популярні тексти під час навчання фахової мовленнєвої діяльності іноземних студентів філологів*. Retrived September 17, 2020, from: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6228/2/12lagna.pdf>

72. Лю, Цисінь. (2017) *Проблема трьох тіл. Трилогія Пам'ять про минуле*. Переклад: Євген Широнос. Київ: Видавничий центр "Book Chef".
73. Тараторіна, С. "Китайська наукова фантастика: що читає п'ята частина людства". Retrived Semtember 25, 2020, from:
<https://politcom.org.ua/kitajska-naukova-fantastika-shho-chita>
74. 刘慈欣. (2006). 三体. 地球往事. 北京: "科幻世界". 出版社

ДЖЕРЕЛА ДОВІДКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

75. Большой китайско-русский словарь. Retrived from: <https://bkrs.info/>
76. BaiDu 翻译. Retrived from: <https://fanyi.baidu.com/>